

ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΡΟΥΖ Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΑΡΔΙΑ



ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Μάιο του 1981, μόλις ένα χρόνο πριν αναπαυθεί, ο π. Σεραφείμ Ρούζ προσεκλήθη να δώσει μια διάλεξη στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια, στη Σάντα Κρουζ. Το ακροατήριό του θα αποτελέιτο από φοιτητές ενός τμήματος συγκριτικής των θρησκειών, που λεγόταν «Θρησκείες του κόσμου στις Ηνωμένες Πολιτείες».

Η Σάντα Κρουζ ήταν ένα κέντρο της πνευματικής αναζήτησης που είχε εξαπλωθεί σ' όλο το έθνος, και έφτασε στο αποκορύφωμά της στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του '70. Ίχνη της κίνησης αυτής συνέχισαν να υπάρχουν και στη διάρκεια του '80. Οι νέοι που είχαν έρθει να ακούσουν την ομιλία του π. Σεραφείμ είχαν ταξιδέψει σε μια μεγάλη ποικιλία πνευματικών μονοπατιών. Εκείνη την εποχή ήταν δημοφιλείς στη Σάντα Κρουζ διάφοροι γκουρού που υπόσχονταν φώτιση ή θάμπωναν τους ανθρώπους με θαύματα: ο Ραζνίς, ο Μουκτανάντα, ο Σρι Τσινμού και πολυάριθμοι άλλοι που είχαν επιτύχει μια προσωρινή φήμη. Πολλοί αναζητητές στο Πανεπιστήμιο παρέκαμπταν τις πνευματικές πειθαρχίες που δίδασκαν οι γκουρού και ζητούσαν απ' ευθείας θρησκευτικές εμπειρίες μέσω των παραισθησιογόνων ναρκωτικών. Άλλοι πάλι, ανικανοποίητοι από την πνευματική φτώχεια της Δυτικής κουλτούρας, ζητούσαν την υψηλότερη πνευματικότητα στον θιβετιανό και στον Ζεν Βουδδισμό, ή σε δυτικοποιημένες μορφές του σαμανισμού των Ινδιάνων της Αμερικής.

Τελικά απέμεναν και εκείνοι που επιθυμούσαν ν' αναζητήσουν την αλήθεια στη χριστιανική κληρονομιά τους. Πάντως ο Δυτικός Χριστιανισμός είχε αποκοπεί από καιρό από την πληρότητα της αρχαίας του παράδοσης, και κατά συνέπεια από τη συνειδητοποίηση των πνευματικών, μεταφυσικών αρχών πάνω στις οποίες είχε βασιστεί. Γι' αυτό εκείνοι που προσπαθούσαν να κάνουν το καλύτερο δυνατό με το σύγχρονο Δυτικό Χριστιανισμό, έτειναν να νιώθουν κάπως κατώτεροι μπροστά στις δημοφιλείς θρησκευτικές παραδόσεις της Ανατολής, όπου οι δάσκαλοι «είχαν τη μεταφυσική τους στο μανίκι τους», για να το πούμε έτσι.

Ο π. Σεραφείμ στάθηκε μπροστά σε όλες αυτές τις βαθμίδες πνευματικών ρευμάτων έχοντας να πει κάτι διαφορετικό, κάτι που στους περισσότερους ακροατές του δεν είχε εκτεθεί ποτέ πριν. Εκπροσωπούσε το Χριστιανισμό, την παράδοση που (σχεδόν ασυναίσθητα) επηρέαζε όλη τη Δυτική κουλτούρα, και ακόμα περισσότερο ο Χριστιανισμός του δεν ήταν ο αναιμικός, υπερφίαλος αμερικανικός, τον οποίο τόσο πολλοί αναζητητές είχαν αφήσει πίσω για να ψάξουν κάπου αλλού. Αντλούσε τη δική του εμπειρία από την πλήρη αποκάλυψη της αλήθειας του Χριστού, που είχε καταγραφεί από θεοφώτιστους διδασκάλους τους περασμένους 20 αιώνες. Ήξερε ότι ο Χριστιανισμός είχε βγάλει κακό όνομα στη Δύση· κι όμως πόσοι έντιμοι αναζητητές θα δίσταζαν να τον αγκαλιάσουν αν γνώριζαν τι πραγματικά ήταν;

Ο π. Σεραφείμ ήταν κάποτε ένας νεαρός Αμερικανός ιδεαλιστής που έψαχνε για την αλήθεια, όπως και οι σπουδαστές στους οποίους απευθυνόταν. Έχοντας απορρίψει τον Προτεσταντισμό από τα παιδικά του χρόνια, άρχισε να μελετά με ζήλο την ανατολική σοφία, μαθαίνοντας τη γλώσσα της αρχαίας Κίνας ώστε να μεταφράσει τα θρησκευτικά της κείμενα. Αλλά όπως διαπίστωσε μετά, η ψυχή από τη φύση της αναζητά έναν προσωπικό Θεό· κι έτσι οδηγήθηκε, σχεδόν σε πείσμα του εαυτού του, πίσω στην αλήθεια του Χριστού που ξεπερνά τα πάντα. Αυτή η μεταστροφή ίσως να μη γινόταν ποτέ, αν δεν είχε ανακαλύψει την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία που ήταν σχεδόν άγνωστη στη Δυτική κοινωνία. Κατάλαβε ότι αυτή η Εκκλησία ήταν πραγματικά η ιστορική Εκκλησία που ίδρυσε ο Χριστός και οι Απόστολοί του, γιατί μόνη αυτή είχε διατηρήσει τη συνέχεια και την καθαρότητα της αρχαίας χριστιανικής διδασκαλίας. Πάντως δεν ήταν η ιστορική μαρτυρία που πρώτη τον έσπρωξε ν' αγκαλιάσει την Ορθόδοξη πίστη, αφού και άλλες θρησκείες μπορούν επίσης να αξιώσουν πιστότητα στις ιστορικές αρχές τους· ήταν μάλλον το γεγονός ότι μόνο ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός ικανοποίησε τη δίψα του για αλήθεια: τον έφερε σε ζωντανή επαφή με τη χάρη του Θεού, του έδωσε ένα σύστημα κανόνων με βαθύ νόημα μέσα στο οποίο θα μπορούσε να αναπτυχθεί πνευματικά, και παράλληλα τον εφοδίασε με τις μεταφυσικές αρχές με τις οποίες ο διεισδυτικός νους του μπορούσε να αντιληφθεί το συμπάν σαν μια ενότητα με λογική συνοχή.

Ο π. Σεραφείμ είχε αφιερωθεί ολοκληρωτικά στην έρευνα του για την αλήθεια, και όταν τη βρήκε αφιερώθηκε το ίδιο ολοκληρωτικά στην υπηρεσία της. Μαζί με έναν άλλον Ορθόδοξο του ιδίου φρονήματος ξεκίνησε μια ιεραποστολική αδελφότητα, ένα βιβλιοπωλείο κι ένα περιοδικό (*Ο Ορθόδοξος Λόγος*) στο Σαν Φρανσίσκο. Μερικά χρόνια μετά, η αδελφότητά του, επιθυμώντας ν' αφήσει το θόρυβο του κόσμου και ν' αναζητήσει το Θεό σε απομόνωση χωρίς περισπασμούς, μεταφέρθηκε στα βουνά της Βόρειας Καλιφόρνιας, όπου συνέχισε την ιεραποστολική της δραστηριότητα μέσω του έντυπου λόγου. Πέρασε τα επόμενα 13 χρόνια, το υπόλοιπο της σύντομης ζωής του, στην ερημιά ως μοναχός. Σ' αυτό το διάστημα αναδείχθηκε σ' ένα φαινόμενο σχεδόν άνευ προηγουμένου στις μέρες μας. Αυτή η εσωτερική αλλαγή λειτουργήθηκε σ' αυτόν βαθμιαία από την κατάδυσή του στον εκκλησιαστικό κύκλο προσευχών και στα αιώνια γραπτά των Αγίων Πατέρων. Με το να μελετά επιμελώς τα γραπτά των Πατέρων με σκοπό να τα εφαρμόσει στην πράξη για να αναπτυχθεί πνευματικά, έγινε ικανός να σκέπτεται, να νιώθει και να πιστεύει όπως οι πρώτοι Πατέρες, μέχρι που έγινε σαν ένας από αυτούς: ένας Άγιος Πατέρας της εποχής μας, ένας από τους σπάνιους μεταβιβαστές της αναλλοίωτης χριστιανικής σοφίας στον σύγχρονο κόσμο.

Τέτοιας ολκής ήταν ο άνθρωπος που στάθηκε μπροστά στην ομάδα των φοιτητών στο Πανεπιστήμιο της Σάντα Κρουζ. Με τα διαπεραστικά του μάτια, τη μακριά γενειάδα και το μαύρο ράσο του, η εμφάνισή του ήταν τόσο χτυπητή, όσο και αυτή των γκουρού, στους οποίους συνέρρεαν οι νέοι άνθρωποι. Αλλά ο σκοπός του δεν ήταν να τους εντυπωσιάσει σ' ένα τόσο εξωτερικό επίπεδο: ήξερε ότι για να έρθει ο καθένας από αυτούς τους φοιτητές στην πληρότητα της

αλήθειας, έπρεπε να συντελεστεί μέσα του κάτι βαθύτερο.

Ο π. Σεραφείμ ήξερε καλά πόσο αναίσθητος πνευματικά είχε γίνει ο μοντέρνος άνθρωπος, και γνώριζε ότι γι' αυτό οι άνθρωποι χρειάζονταν συχνά κάποια υπερφυσικά «φαινόμενα», κάποιες εμπειρίες αισθητικές αλλά φαινομενικά πνευματικές, για να αφυπνιστεί κάποια ανταπόκριση από μέρους τους. Γι' αυτό το λόγο τόσοι πολλοί νέοι ακολουθούσαν «αγίους ανθρώπους» ή θρησκευτικές ομάδες βάσει των θαυμάτων που έκαναν ή των «αποτελεσμάτων» που υπόσχονταν, και γι' αυτό τα παραισθησιογόνα ναρκωτικά, οι αποκρυφιστικές πρακτικές και οι αποκαλούμενες «χαρισματικές» εμπειρίες είχαν γίνει τόσο δημοφιλείς. Ο π. Σεραφείμ ήθελε να πει στους φοιτητές ότι αυτός ο πόθος να έχουν εμπειρία ή να δουν κάτι «πνευματικό», κάτι πέρα από την εγκόσμια καθημερινή ζωή, δεν ήταν ο σωστός λόγος για να επιχειρούν μια πνευματική αναζήτηση. Αν κάποιος είναι ειλικρινής, δεν θα αναζητήσει τίποτε άλλο παρά την πληρότητα της αλήθειας (όπως είχε κάνει ο ίδιος ο π. Σεραφείμ), και δεν θα σταματήσει σε μια κατάσταση όπου είναι παρόν μόνο ένα μέρος της αλήθειας, εξάγοντας ένα απατηλό συναίσθημα ικανοποίησης.

Είναι αλήθεια ότι ο π. Σεραφείμ είχε γίνει μάρτυρας πολλών θαυμάτων όσο ζούσε. Ένας από τους μέντορές του, ο αρχιεπίσκοπος Ιωάννης Μαξίμοβιτς, ήταν θαυματουργός όπως οι πρώτοι Απόστολοι. Ο π. Σεραφείμ θα έλεγε στους φοιτητές για κάποια από τα θαύματά του, αλλά θα το έκανε αυτό μόνο για να τους οδηγήσει σε μια βαθύτερη εξέταση. Ο τελικός σκοπός του, ήταν, φυσικά, να αφυπνίσει τους ανθρώπους σ' αυτό που πραγματικά ποθούσαν: τον ζώντα Χριστό. Αναγνώριζε ότι η βασική διαδικασία της μεταστροφής του σύγχρονου ανθρώπου δεν ήταν διαφορετική από αυτή των περασμένων εποχών. Η μεταστροφή λαμβάνει χώρα όταν αγγίζεται κάτι μέσα στην καρδιά όταν η καρδιά αρχίζει να φλέγεται για να έρθει σε επαφή με την αλήθεια την αποκεκαλυμμένη από το Θεό. Πριν αυτό καταστεί δυνατό, το πρόσωπο χρειάζεται συχνά να νιώσει μια έλλειψη αυτής της αλήθειας. Και να βιώσει πραγματικά την εμπειρία της δυστυχίας σαν αποτέλεσμα αυτής της έλλειψης. Στον Δυτικό κόσμο της αφθονίας οι άνθρωποι συχνά αποκρύπτουν από τη συνείδησή τους αυτό το πνευματικό βασανιστήριο, έτσι απασχολημένοι που είναι με τις φυσικές διεγέρσεις και τις ανέσεις. Από την άλλη, σε χώρες όπου οι λαοί στερούνται την ελευθερία και την άνεσή τους, η πνευματική πείνα του ανθρώπου γίνεται πιο άμεση και απελπιστική. Γι' αυτό αντιλήφθηκε ο π. Σεραφείμ, οι άνθρωποι στον ελεύθερο κόσμο έχουν να μάθουν από εκείνους που βρίσκονται πίσω από το Σιδηρούν Παραπέτασμα ένα σημαντικό μάθημα αναφορικά με την αφύπνιση της θρησκευτικής πίστης. Αλλά μπορούσαν οι πρώτοι, που ζούσαν σ' αυτό που μπορούμε να ονομάσουμε «αδιαφορία για το μέλλον», να μεταφράσουν την πραγματική και ουσιαστική εμπειρία των δευτέρων σε μια μορφή που εκείνοι θα μπορούσαν ν' αρχίσουν να καταλαβαίνουν; Ο π. Σεραφείμ το ήλπιζε, γιατί ήξερε ότι χωρίς εμπειρία του Γολγοθά και του σταυρού κανείς δεν μπορούσε να φτάσει στην πραγματική γνώση του Χριστού, του ενσαρκωμένου Θεού.

Ένας από τους σκοπούς του π. Σεραφείμ σ' αυτή την ομιλία ήταν να δείξει στους φοιτητές ότι η πνευματική ζωή δεν ήταν απλώς μια απόλαυση, αλλά μάλλον ένα είδος πεδίου μάχης όπου η ψυχή εξαγνίζεται μέσω του πόνου. Για πολλούς από τους φοιτητές αυτό ήταν μια καινοφανής ιδέα γιατί ποιος από τις θρησκευτικές «μορφές» των μοντέρνων καιρών, που ήθελαν να κερδίσουν δημοτικότητα και ακολούθους, θα καλούσε τους ανθρώπους σ' ένα δρόμο ακατάπαυστης ταλαιπωρίας και πάλης; Πάντως τέτοιος ήταν ο δρόμος που πήρε ο ίδιος ο Χριστός, και αυτόν προέτρεψε τους ανθρώπους ν' ακολουθήσουν.

Δυστυχώς, κρίνοντας από τις ερωτήσεις που του έθεσαν μετά τη διάλεξη, η πλειονότητα των φοιτητών έμοιαζε να έχει «χάσει το στόχο». Εκείνος είχε μιλήσει για τη στοιχειώδη αλήθεια της χριστιανικής ζωής, για το τι σημαίνει να μεταστρέφεται και να μεταμορφώνεται η καρδιά ενός ανθρώπου από το Χριστό. Είχε αποκαλέσει την έρευνα για την αλήθεια «θέμα ζωής και θανάτου». Σε αντίθεση με αυτή την επείγουσα ανάγκη, πολλές από τις ερωτήσεις που του έγιναν φαίνεται να κινούνταν από κάτι λίγο περισσότερο από μάταιη περιέργεια. Τον ρώτησαν τι νομίζει για τα ποικίλα «σώματα του Χριστού», για το που πίστευε ότι υπάρχει Άγιο Πνεύμα και που όχι, για τις «χίλιες και μια μικρές διαφορές» μεταξύ της Ορθοδοξίας και του Ρωμαιοκαθολικισμού κ.τ.λ. – λες και αυτοί που έθεταν τις ερωτήσεις προσπαθούσαν μάλλον να «κατηγοριοποιήσουν» αυτά που είπε,

παρά να αφεθούν ώστε να συγκινηθούν από αυτά. Αυτό που εμπνέει είναι το ότι, ακόμα κι όταν αναγκάστηκε να απαντήσει σ' αυτές τις ερωτήσεις, συνέχισε να λέει την αλήθεια με αγάπη, όπως είχε κάνει κατά τη διάλεξή του, και να έλκει το νου των ανθρώπων σ' ένα πιο πνευματικό τρόπο αντίληψης των πραγμάτων.

π. Δαμασκηνός (Κρίστενσεν)



1. Η ΕΡΕΥΝΑ

Γιατί κανείς μελετά τη θρησκεία; Υπάρχουν πολλές δευτερεύουσες αιτίες, αλλά μόνο μία αιτία αν κάποιος μελετά στα σοβαρά: με μια λέξη, το κάνει για να έρθει σε επαφή με την πραγματικότητα, για να βρει μια πραγματικότητα βαθύτερη από αυτήν της καθημερινότητας, που αλλάζει τόσο γρήγορα, ξεφτίζει, δεν αφήνει τίποτα πίσω της και δεν προσφέρει στην ανθρώπινη ψυχή ευτυχία που να διαρκεί. Κάθε θρησκεία που είναι ειλικρινής προσπαθεί να φέρει σε επαφή με αυτή την πραγματικότητα. Σήμερα θα ήθελα να πω λίγα λόγια για το πως ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός προσπαθεί να το κάνει αυτό – να διανοίξει την πνευματική πραγματικότητα στο θρησκευτικό αναζητητή.

Η έρευνα για την πραγματικότητα είναι ένα επικίνδυνο εγχείρημα. Προφανώς όλοι θα έχετε ακούσει ιστορίες σχετικά με το πως νέοι της εποχής μας «κάηκαν» προσπαθώντας να βρουν την πραγματικότητα, και είτε πέθαναν νέοι είτε κατέληξαν θλιβερές υπάρξεις με τις ψυχικές και νοητικές τους δυνατότητες κατακερματισμένες. Προσωπικά θυμάμαι ένα φίλο από τον καιρό της δικής μου έρευνας, πριν 25 χρόνια, όταν ο Άλντους Χάξλεϋ είχε μόλις ανακαλύψει την υποθετική «πνευματική» αξία του LSD και είχε επηρεάσει πολλούς να τον ακολουθήσουν. Αυτός ο νεαρός, ένας τυπικός αναζητητής της θρησκείας που ίσως να παρακολουθούσε μια σειρά μαθημάτων όπως αυτή, μου είπε κάποτε: «Ό,τι κι να μπορείς να πεις για τους κινδύνους των ναρκωτικών, πρέπει να παραδεχτείς πως οτιδήποτε είναι καλύτερο από την αμερικανική καθημερινή ζωή, που είναι πνευματικά νεκρή». Διαφώνησα, μια που ακόμα και τότε άρχιζα να βλέπω φευγαλέα ότι η πνευματική ζωή ανοίγει δύο κατευθύνσεις: μπορεί να οδηγήσει κάποιον ψηλότερα από αυτή την καθημερινή ζωή της εξαχρείωσης, μπορεί όμως επίσης να τον οδηγήσει χαμηλότερα και να προκαλέσει στην κυριολεξία έναν πνευματικό – όπως επίσης και φυσικό – θάνατο. Εκείνος ακολούθησε το δικό του δρόμο, και πριν γίνει 30 χρονών ήταν ένα γερασμένο ανθρώπινο ναυάγιο με κατεστραμμένο μυαλό, που είχε εγκαταλείψει κάθε έρευνα για την πραγματικότητα.

Παρεμφερή παραδείγματα μπορούν να βρεθούν ανάμεσα σε ανθρώπους που αναζητούν διάφορες μορφές ψυχικών εμπειριών, πειραματίζονται με εξωσωματικές καταστάσεις, έχουν συναντήσεις με UFO, και τα παρόμοια. (Η εμπειρία της μαζικής αυτοκτονίας του Jonestown το 1980 είναι αρκετή για να μας θυμίσει τους εγγενείς κινδύνους της θρησκευτικής αναζήτησης). Η Ορθόδοξη γραμματεία μας κατά τα τελευταία 2000 χρόνια έχει ουκ ολίγα διδακτικά παραδείγματα αυτού του είδους. Εδώ θα αναφέρω μόνο ένα, από τη ζωή του αγίου Νικήτα των σπηλαίων του Κιέβου, που έζησε πριν από 1000 περίπου χρόνια στη Ρωσία:

Κινούμενος από ζήλο, ο Νικήτας ζήτησε από τον ηγούμενό του ευλογία για να γίνει ερημίτης. Ο

ηγούμενος (που τότε ήταν ο άγιος Νίκων) του το απαγόρευσε, λέγοντας «Τέκνο μου, δεν είναι καλό για σένα που είσαι νέος, να μένεις αργός. Καλύτερο για σένα είναι να ζεις με τους αδελφούς. Διακονώντας τους δεν θα χάσεις την αμοιβή σου. Ξέρεις κι εσύ πως ο Ισαάκ εξαπατήθηκε από τους δαίμονες στην ερημιά. Θα είχε πεθάνει αν δεν τον έσωζε η ιδιαίτερη χάρη του Θεού, δια των προσευχών των αγίων Πατέρων μας Αντωνίου και Θεοδοσίου.»

«Πάτερ», απάντησε ο Νικήτας, «δεν θα ξεγελαστώ ποτέ από τέτοιου είδους απάτες, αλλά θέλω να σταθώ ακλόνητος απέναντι στα τεχνάσματα των δαιμόνων και να ζητήσω από το Θεό να μου δώσει το χάρισμα της θαυματουργίας, όπως στον Ισαάκ τον ασκητή, που μέχρι τώρα ακόμα τελεί πολλά θαύματα.»

«Η επιθυμία σου», είπε ξανά ο ηγούμενος, «είναι υπεράνω των δυνάμεών σου. Φυλάξου, μήπως υπερυψωθείς και πέσεις. Εγώ, αντίθετα με τα σχέδια σου, σου βάζω κανόνα να υπηρετείς τους αδελφούς, και θα λάβεις στέφανο από το Θεό για την υπακοή σου.»

Ο Νικήτας, παρασυρόμενος από τον ισχυρότερο ζήλο για την ερημική ζωή, δεν είχε την παραμικρή επιθυμία να προσέξει αυτά που τού είχε πει ο ηγούμενος. Έκανε αυτό που είχε βάλει στο μυαλό του. Έγινε ερημίτης έγκλειστος και προσευχόταν συνεχώς χωρίς ποτέ να βγαίνει έξω. Μετά από κάποιον καιρό, μια φορά που προσευχόταν, άκουσε μια φωνή να προσεύχεται μαζί του, και μύρισε ένα εξαιρετικό άρωμα. Παραπλανημένος από αυτό, είπε μέσα του, «Αν αυτός δεν ήταν άγγελος, δεν θα προσευχόταν μαζί μου και δεν θα υπήρχε η ευωδία του αγίου Πνεύματος.» Ο Νικήτας άρχισε να προσεύχεται ειλικρινά, λέγοντας: «Κύριε, φανέρωσε τον εαυτό Σου σε μένα, ώστε να μπορώ να Σε δω.»

Τότε, μια φωνή του είπε: «Δεν θα σου εμφανιστώ επειδή είσαι νέος, μήπως υπερυψωθείς και πέσεις.»

Ο ερημίτης απάντησε με δάκρυα, «Κύριε, δεν θα παραπλανηθώ, γιατί ο ηγούμενος με δίδαξε να μην προσέχω τις δαιμονικές απάτες, αλλά θα κάνω ότι με διατάξεις.»

Τότε, έχοντας κερδίσει εξουσία πάνω του, ο ψυχοκτόνος όφις είπε: «Είναι αδύνατο για έναν άνθρωπο να με δει ενώ είναι ακόμα στο σώμα. Αλλά πρόσεξε, στέλνω τον άγγελό μου να μείνει μαζί σου. Κάνε το θέλημά του.»

Μ' αυτά τα λόγια, ένας δαίμονας με μορφή αγγέλου εμφανίστηκε στον ερημίτη. Ο Νικήτας έπεσε στα πόδια του και τον προσκύνησε σαν να ήταν άγγελος. Ο δαίμονας είπε, «Από εδώ και στο εξής να μην προσεύχεσαι, αλλά να διαβάζεις βιβλία. Μ' αυτόν τον τρόπο θα συνάψεις σταθερή σχέση με το Θεό και θα λάβεις τη δύναμη να δίνεις ωφέλιμα διδάγματα σ' αυτούς που έρχονται σε σένα, και εγώ θα προσεύχομαι αδιάλειπτα στον Δημιουργό των πάντων για τη σωτηρία σου.»

Ο ερημίτης πίστεψε αυτά τα λόγια και εξαπατήθηκε ακόμα περισσότερο. Σταμάτησε να προσεύχεται και ασχολείτο με το διάβασμα. Έβλεπε το δαίμονα να προσεύχεται διαρκώς και αναγάλλιαζε, υποθέτοντας ότι ένας άγγελος προσευχόταν μαζί του. Τότε άρχισε να μιλά πολύ από τη Γραφή σ' αυτούς που έρχονταν σ' αυτόν, και να προφητεύει όπως οι έγκλειστοι της Παλαιστίνης.

Η φήμη του εξαπλώθηκε ανάμεσα στους κοσμικούς ανθρώπους κι έφτασε στην αυλή του μεγάλου πρίγκιπα. Στην πραγματικότητα δεν προφήτευε, αλλά έλεγε σ' εκείνους που έρχονταν σ' αυτόν που ήταν κρυμμένα κλεμμένα αγαθά, ή κάτι που συνέβαινε σ' ένα μακρινό μέρος, παίρνοντας τις πληροφορίες του από το δαίμονα που τον παρακολουθούσε. Έτσι είπε στον μεγάλο πρίγκιπα Ιζουασλάβ για το φόνο του πρίγκιπα Γκλέμπ του Νόβγκοροντ, και τον συμβούλεψε να στείλει το γιο του να αναλάβει το πριγκιπάτο και να κυβερνήσει στη θέση του. Αυτό ήταν αρκετό για τους κοσμικούς ανθρώπους για να χαιρετίσουν τον έγκλειστο ως προφήτη. Είναι παρατηρημένο ότι οι κοσμικοί άνθρωποι, κι ακόμα κι οι μοναχοί χωρίς πνευματική διάκριση, σχεδόν πάντα γοητεύονται από απατεώνες, τσαρλατάνους, υποκριτές κι εκείνους που βρίσκονται σε πνευματική πλάνη, και τους παίρνουν για αγίους και γνήσιους υπηρέτες του Θεού.

Κανείς δεν μπορούσε να συγκριθεί με το Νικήτα στη γνώση της Παλαιάς Διαθήκης. Αλλά δεν μπορούσε να υποφέρει την Καινή Διαθήκη, ποτέ δεν χρησιμοποιούσε λόγους από τα Ευαγγέλια ή τις επιστολές των Αποστόλων, και δεν επέτρεπε σε κανέναν από τους επισκέπτες του να αναφέρει

οτιδήποτε από την Καινή Διαθήκη. Από αυτή την παράξενη προτίμηση στη διδασκαλία του, οι πατέρες της μονής των σπηλαίων του Κιέβου συνειδητοποίησαν ότι είχε εξαπατηθεί από δαίμονα. Εκείνο τον καιρό υπήρχαν στο μοναστήρι πολλοί άγιοι μοναχοί προικισμένοι με πνευματικά χαρίσματα και θεία χάρη. Έδιωξαν το δαίμονα μακριά από το Νικήτα με τις προσευχές τους. Ο Νικήτας σταμάτησε να τον βλέπει. Οι πατέρες έβγαλαν το Νικήτα από το ερημητήριό του και του ζήτησαν να τους πει κάτι από την Παλαιά Διαθήκη. Αυτός όμως βεβαίωσε με όρκο ότι δεν είχε διαβάσει ποτέ τα βιβλία αυτά, που προηγουμένως ήξερε απ' έξω. Αποκαλύφθηκε ότι είχε ακόμα ξεχάσει και πως να διαβάζει, τόσο μεγάλη ήταν η επιρροή της σατανικής πλάνης: και μόνο μετά από πολύ μεγάλη δυσκολία έμαθε πάλι να διαβάζει. Δια των προσευχών των αγίων πατέρων, ήρθε στον εαυτό του, αναγνώρισε κι εξομολογήθηκε την αμαρτία του, την έκλαψε με πικρά δάκρυα, και απέκτησε έναν υψηλό βαθμό αγιότητας και το χάρισμα της θαυματουργίας με μια ταπεινή ζωή ανάμεσα στους αδελφούς. Ακολούθως ο άγιος Νικήτας χειροτονήθηκε επίσκοπος του Νόβγκοροντ.*

(Επισκόπου Ιγνατίου Μπριαντσανίνωφ, «Η αρένα» - τίτλος αγγλικής έκδοσης)

Αυτή η ιστορία δημιουργεί ένα ερώτημα για μας σήμερα. Πως μπορεί ένας θρησκευτικός αναζητητής να αποφύγει τις παγίδες και τις πλάνες που συναντά στην έρευνα του; Υπάρχει μόνο μια απάντηση σ' αυτή την ερώτηση: Κάποιος πρέπει να βρίσκεται σε θρησκευτική έρευνα όχι χάριν θρησκευτικών εμπειριών, που μπορεί να εξαπατήσουν, αλλά χάριν της αλήθειας. Ο καθένας που μελετά τη θρησκεία στα σοβαρά έρχεται αντιμέτωπος μ' αυτό το ερώτημα. Είναι στην κυριολεξία ένα ερώτημα ζωής και θανάτου.

Καθώς η Ορθόδοξη χριστιανική πίστη μας συγκρίνεται με τις άλλες Δυτικές ομολογίες, καλείται συχνά μυστικιστική. Είναι σε επαφή με μια πνευματική πραγματικότητα που δημιουργεί αποτελέσματα τα οποία συνήθως αποκαλούνται υπερφυσικά – τα οποία είναι πέρα από κάθε είδος γήινης λογικής ή εμπειρίας. Δεν χρειάζεται να ψάξει κανείς στην αρχαία γραμματεία για να βρει παραδείγματα, γιατί η ζωή ενός θαυματουργού των ημερών μας είναι γεμάτη από μυστικιστικά στοιχεία. Ο αρχιεπίσκοπος Ιωάννης Μαξίμοβιτς, που πέθανε μόλις πριν 15 χρόνια και έζησε σ' αυτό ακριβώς το σημείο της Καλιφόρνια ως αρχιεπίσκοπος του Σαν Φρανσίσκο, είχε θεαθεί πολλές φορές να εκπέμπει φως, να αιωρείται κατά την προσευχή, ήταν διορατικός, έκανε θαυματουργικές θεραπείες... Πάντως κανένα από αυτά δεν είναι αξιοσημείωτο από μόνο του· μπορεί εύκολα να γίνει απομίμηση από ψευδοθαυματοποιούς. Πως ξέρουμε ότι ήταν σε επαφή με την αλήθεια;

2. ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

Αν εξετάσετε ένα βιβλίο Ορθόδοξης θεολογίας, θα διαπιστώσετε ότι η αλήθεια δεν μπορεί να βρεθεί από τις δυνάμεις του ανθρώπου αβοήθητες. Μπορείτε να διαβάσετε τις Γραφές ή οποιοδήποτε ιερό βιβλίο και να μην καταλάβετε καν τι λένε. Υπάρχει ένα τέτοιο παράδειγμα στο βιβλίο των πράξεων, στην ιστορία του Αποστόλου Φιλίππου και του Αιθίοπα ευνούχου:

Τότε ο άγγελος Κυρίου είπε στον Φίλιππο: «Πήγαινε προς νότον, στο δρόμο που κατεβαίνει από την Ιερουσαλήμ στη Γάζα (είναι δρόμος έρημος)». Και ξεκίνησε και πήγε. Ένας Αιθίοπας, ευνούχος, αξιωματικός της Κανδάκης, της βασιλίσσης των Αιθίοπων, ο οποίος ήταν γενικός ταμίας της, είχε έλθει στην Ιερουσαλήμ για να προσκυνήσει και επέστρεφε. Καθισμένος στο αμάξι του διάβαζε τον προφήτη Ησαΐα. Είπε τότε το Πνεύμα στον Φίλιππο: «Πήγαινε και προσκολλησού σ' αυτό το αμάξι». Όταν ο Φίλιππος έφθασε κοντά, τον άκουσε να διαβάζει τον προφήτη Ησαΐα και του είπε: «Άραγε καταλαβαίνεις αυτά που διαβάζεις;» Αυτός είπε: «Πως να μπορέσω να καταλάβω εάν δεν με οδηγήσει κάποιος;» και παρεκάλεσε τον Φίλιππο να ανεβεί και να καθήσει μαζί του. Η περικοπή της Γραφής που διάβαζε ήταν η εξής: Σαν πρόβατο οδηγήθηκε στη σφαγή και, όπως ο αμνός που είναι άφωνος εμπρός σ' εκείνον που τον κουρεύει, έτσι δεν ανοίγει το στόμα του· δια του πάθους του η καταδίκη έλαβε τέλος· την δε γενεά του ποιος θα μπορέσει να την διηγηθεί; Διότι έφυγε η ζωή του από την γη. Τότε ο ευνούχος είπε στον Φίλιππο: «Σε παρακαλώ, πες μου, για ποιον το λέει αυτό ο προφήτης; Για τον

εαυτό του ή για κάποιον άλλον;» Τότε ο Φίλιππος άνοιξε το στόμα του και, ξεκινώντας από τη γραφή αυτή, του κήρυξε τη χαρμόσυνη αγγελία περί του Ιησού. Καθώς δε προχωρούσαν στο δρόμο, έφθασαν σε ένα μέρος όπου υπήρχε νερό και λέει ο ευνούχος, Να, νερό, τι με εμποδίζει να βαπτιστώ; Και ο Φίλιππος του είπε: Εάν πιστεύεις με όλη την καρδιά σου, μπορείς. Εκείνος αποκρίθηκε: Πιστεύω ότι ο Ιησούς Χριστός είναι ο Υιός του Θεού. Και διέταξε να σταθεί το αμάξι και κατέβηκαν και οι δύο στο νερό, και ο Φίλιππος και ο ευνούχος, και τον βάπτισε. Όταν ανέβηκαν από το νερό, το Πνεύμα του Κυρίου άρπαξε τον Φίλιππο και δεν τον είδε πλέον ο ευνούχος· και ο ευνούχος συνέχισε το δρόμο του χαρούμενος.

Πράξεις Αποστόλων 8:26-39

Υπάρχουν πολλά υπερφυσικά, μυστικιστικά στοιχεία σ' αυτό το γεγονός: ο άγγελος λέει στο Φίλιππο που να πάει (παρ' ότι στον Αιθίοπα φαίνεται απλά σαν μια τυχαία συνάντηση σ' έναν έρημο δρόμο), και αργότερα, μετά το βάπτισμα, το Πνεύμα του Κυρίου παίρνει μακριά τον Φίλιππο, που εξαφανίζεται μπροστά στα μάτια του ευνούχου. Αλλά δεν είναι αυτό που κάνει τον ευνούχο να θέλει να βαπτιστεί και να γίνει Χριστιανός. Είναι κάτι άλλο που τον ελκύει: όχι τα θαύματα, αλλά κάτι στην καρδιά του. Τα θαύματα, μολοντί μερικές φορές βοηθούν κάποιον να φτάσει να πιστέψει, δεν είναι ο σωστός λόγος ν' αποδεχθεί κανείς τον Χριστιανισμό. Στο ίδιο βιβλίο των Πράξεων διαβάζουμε την ιστορία του Σίμωνα του μάγου, που ήθελε να πληρώσει χρήματα για να μπει στην Εκκλησία και να κερδίσει τα δώρα του Αγίου Πνεύματος, γιατί ήταν πολύ θεαματικά και θαυμαστά. Εξασκούσε το λίαν επικερδές «επάγγελμα» της μαγείας, σε μια εποχή όπου όσο πιο υπερφυσικά πράγματα μπορούσε να κάνει κάποιος, τόσο περισσότερα χρήματα και κύρος μπορούσε να αποκτήσει, λαμβανομένου υπ' όψιν ότι συνέβαιναν περισσότερα τέτοια (υπερφυσικά) γεγονότα στο Χριστιανισμό απ' ότι στον παγανιστικό κόσμο. Όπως γνωρίζουμε από το βιβλίο των Πράξεων, το αίτημα του Σίμωνα δεν έγινε δεκτό από τον Απόστολο Πέτρο κι αυτός είχε κακή κατάληξη, δίνοντάς μας τη λέξη «σιμωνία» για την έννοια του να προσπαθείς να αγοράσεις τη χάρη του Θεού.

Αντιθέτως, όταν ο Φίλιππος μίλησε στον Αιθίοπα ευνούχο, κάτι στην καρδιά του ευνούχου άλλαξε. Στις Πράξεις διαβάζουμε ότι έφτασε να πιστέψει· δηλαδή η καρδιά του μαλάκωσε από την αλήθεια που άκουσε. Οι λόγοι της Γραφής είναι πολύ ισχυροί, και όταν τους δίνεται η σωστή ερμηνεία, κάτι στην καρδιά διανοίγεται εάν η καρδιά είναι έτοιμη. Γι' αυτό, ο ευνούχος δέχθηκε το Χριστό με όλη του την ψυχή· ήταν ένας αλλαγμένος άνθρωπος. Αυτό δεν έγινε για χάρη των θαυμάτων, αλλά για χάρη εκείνου που ο Χριστός ήρθε να φέρει στη γη.

Το ίδιο μπορούμε να δούμε σ' ένα άλλο σημείο της Καινής Διαθήκης, όταν δύο από τους μαθητές του Χριστού βάδιζαν στο δρόμο προς Εμμαούς (κατά Λουκάν, κεφ. 24). Ο ίδιος ο Χριστός, ακριβώς την ημέρα της Ανάστασής Του, τους συνάντησε και προχώρησε μαζί τους, ρωτώντας τους γιατί ήταν τόσο ταραγμένοι. Αυτοί με τη σειρά τους άρχισαν να Τον ρωτούν αν ήταν ο μόνος που δεν ήξερε τι είχε συμβεί στην Ιερουσαλήμ. Είπαν ότι υπήρχε ένας μεγάλος προφήτης που είχε φονευθεί και μετά υπήρξαν ισχυρισμοί ότι αναστήθηκε από τους νεκρούς· αλλά εκείνοι δεν ήξεραν τι να πιστέψουν. Τότε ο Χριστός άρχισε να ανοίγει τις καρδιές τους και να τους εξηγεί τι έλεγε η Παλαιά Διαθήκη ότι επρόκειτο να συμβεί στο Μεσσία. Όλη εκείνη την ώρα οι μαθητές δεν Τον αναγνώριζαν, γιατί δεν ήρθε να τους καταπλήξει με σημεία και τέρατα. Αργότερα, όταν έφτασαν στους Εμμαούς, ο Χριστός έκανε σαν να επρόκειτο να συνεχίσει πιο πέρα, και θα έφευγε από κοντά τους χωρίς να τον αναγνωρίσουν αν δεν Του ζητούσαν – από απλή αγάπη για ένα ξένο που βρισκόταν σε δυσχέρεια – να περάσει τη νύχτα μαζί τους. Τελικά, όταν κάθησε μαζί τους στο τραπέζι και έκοψε τον άρτο όπως στο Μυστικό Δείπνο, τα μάτια τους ανοίχθηκαν, είδαν ότι ήταν ο ίδιος ο Χριστός, και τότε χάθηκε ακριβώς μπροστά στα μάτια τους. Άρχισαν να αναρωτιούνται και να θυμούνται ότι, όλη την ώρα που Εκείνος ήταν μαζί τους, είχαν ένα φλόγισμα στην καρδιά τους, παρ' ότι δεν Τον είχαν αναγνωρίσει ακόμα. Αυτό που τελικά τους έκανε να αναγνωρίσουν το Χριστό ήταν αυτή η φλεγόμενη καρδιά, κι όχι απλά το γεγονός ότι χάθηκε από μπροστά τους, γιατί αυτό μπορούν να το κάνουν επίσης και οι μάγοι. Για τον λόγο αυτόν, δεν είναι τα θαύματα που αποκαλύπτουν πρώτα απ' όλα το Θεό στους ανθρώπους, αλλά κάτι σχετικά με το Θεό το οποίο αποκαλύπτεται σε μια καρδιά που είναι έτοιμη γι' αυτό. Αυτό εννοούμε λέγοντας «φλεγόμενη

καρδιά» μέσω της οποίας οι δύο μαθητές είχαν επαφή με τον Ενσαρκωμένο Θεό.

Εδώ βλέπουμε πως προκύπτει αυτό που λέγεται αποκάλυψη: η καρδιά συγκινείται και αλλοιώνεται από την παρουσία του Θεού, ή από κάποιον που είναι πληρωμένος με το Πνεύμα Του, ή απλά ακούγοντας να κηρύσσεται η αλήθεια γι' Αυτόν. Επίσης, έτσι οι Απόστολοι είχαν τη δύναμη να πάνε σε όλη σχεδόν την οικουμένη – στην Ινδία (και πιθανώς ακόμα μακρύτερα, στην Κίνα), στη Ρωσία στο Βορρά, όπου ζούσαν οι Σκύθες, στη Βρετανία στη Δύση, και στην Αβησσυνία στο Νότο – με σκοπό να κηρύξουν το Ευαγγέλιο σε όλους τους λαούς μέσα στις πρώτες δεκαετίες μετά την ανάσταση του Χριστού.

Έτσι συμβαίνει και σήμερα, μολονότι οι άνθρωποι έχουν γίνει πολύ περισσότερο αναίσθητοι και ρηχοί πνευματικά, πολύ λιγότερο απλοί, και δεν ανταποκρίνονται τόσο εύκολα στην αλήθεια. Στην περίπτωση του Αρχιεπισκόπου Ιωάννη, αυτοί που έρχονταν στην πίστη μέσω αυτού δεν είχαν κινηθεί πρώτα πρώτα από τα θαύματά του, αλλά από κάτι σχετικό μ' αυτόν που συγκινούσε τις καρδιές τους. Θα δώσω ένα παράδειγμα από τη ζωή του, ένα γεγονός που συνέβη στη Σαγκάη, όπου ήταν επίσκοπος κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μας το εξιστόρησε μια καλή μας φίλη που πέθανε πριν μερικά χρόνια, μια εκπαιδευτρια ομιλίας που λεγόταν Άννα. Όπως μας εξήγησε, η νηστεία του Αρχιεπισκόπου Ιωάννη ήταν τόσο αυστηρή, που η κάτω σιαγόνα του έχανε δύναμη κατά τις περιόδους νηστείας και μιλούσε πολύ συγκεχυμένα. Είχε το καθήκον να του παραδίδει μαθήματα για να ασκηθεί το σαγόνι του και να τον κάνει να μιλά λίγο καθαρότερα. Ερχόταν σ' αυτήν σε τακτικά διαστήματα, και όταν τελείωνε κάθε μάθημα συνήθιζε ν' αφήσει ένα αμερικανικό χαρτονόμισμα των είκοσι δολλαρίων. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, η γυναίκα αυτή τραυματίστηκε και πέθαινε σ' ένα γαλλικό νοσοκομείο στη Σαγκάη. Ήταν αργά τη νύχτα· έξω υπήρχε μια τρομερή καταιγίδα, και οι επικοινωνίες στην πόλη δεν ήταν δυνατές. Αλλά εκείνη είχε μόνο μια ιδέα στην καρδιά της. Καθώς οι γιατροί της είχαν πει ότι επρόκειτο να πεθάνει, η μόνη της ελπίδα ήταν ότι θα ερχόταν ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης, θα της έδινε Θεία Κοινωνία και με κάποιον τρόπο θα την έσωζε. Ικέτευε τους ανθρώπους να του δώσουν μήνυμα, αλλά εκείνοι είπαν ότι ήταν αδύνατον. Τα τηλέφωνα δεν λειτουργούσαν λόγω της καταιγίδας, και το νοσοκομείο (εφ' όσον ήταν καιρός πολέμου) ήταν κλειδωμένο για τη νύχτα. Γι' αυτό, το μόνο που μπορούσε να κάνει ήταν να φωνάζει: «Βοήθεια! Αρχιεπίσκοπε Ιωάννη έλα!» Φυσικά, οι άνθρωποι είπαν ότι η φτωχή γυναίκα παραληρούσε, αφού δεν ήταν δυνατή η επαφή μαζί του. Αλλά εκείνη τη νύχτα, καθώς η Άννα φώναζε αυτά τα λόγια, οι πόρτες άνοιξαν και στη μέση της καταιγίδας ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης μπήκε μέσα με Θεία Κοινωνία. Ήρθε κοντά της, την εξομολόγησε, την καθησύχασε (ήταν, φυσικά, ενθουσιασμένη), την μετέλαβε κι έφυγε.

Μετά από αυτό η γυναίκα κοιμήθηκε για 18 ώρες και, ξυπνώντας την επόμενη μέρα, ένοιωσε ότι είχε αναρρώσει. «Πρέπει να ευθύνεται το γεγονός ότι ήρθε ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης», είπε. Ποιος Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης, ρώτησαν οι νοσοκόμες, λέγοντας ότι ήταν απίθανο να έμπαινε στο κλειδωμένο νοσοκομείο μια τέτοια νύχτα. Το πρόσωπο στο κρεβάτι δίπλα της είπε ότι κάποιος είχε στ' αλήθεια έρθει εκεί, αλλά και πάλι κανείς δεν την πίστευε. Άρχισε να αναρωτιέται μήπως είχε παραισθήσεις. Όμως καθώς εκείνη την ημέρα οι νοσοκόμες έστρωναν το κρεβάτι της, ανακάλυψαν κάτω από το προσκέφαλό της ένα αμερικανικό χαρτονόμισμα των είκοσι δολλαρίων. «Αχά», είπε εκείνη, «αυτό είναι η απόδειξη ότι ήταν εδώ!»

Πως, μπορεί να ρωτήσει κάποιος, ήξερε ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης; Πως κατάφερε να φτάσει εκεί, αφού ήταν απίθανο η ανθρώπινη επικοινωνία να του μεταδώσει το μήνυμα; Κάποιος μπορεί να πει ότι αυτό του αποκαλύφθηκε, γιατί του αποκαλύφθηκαν τόσα πολλά πράγματα σαν αυτό. Αλλά πως του αποκαλύφθηκε; Γιατί σ' αυτόν και όχι σε κάποιον άλλον; Γιατί αλήθεια αποκαλύπτεται σε κάποιους και όχι σε άλλους; Υπάρχει κάποιο ειδικό όργανο για να δέχεται αποκαλύψεις από το Θεό; Ναι, σίγουρα υπάρχει ένα τέτοιο όργανο, παρ' ότι συνήθως το κλείνουμε και δεν το αφήνουμε ν' ανοίξει: η αποκάλυψη του Θεού δίνεται σε κάτι που λέγεται καρδιά που αγαπά. Ξέρουμε από τις Γραφές ότι ο Θεός είναι αγάπη· ο Χριστιανισμός είναι η θρησκεία της αγάπης. (Μπορεί να κοιτάξετε στις αποτυχίες, να βλέπετε ανθρώπους που αυτοαποκαλούνται Χριστιανοί και δεν είναι, και να λέτε ότι δεν υπάρχει αγάπη εκεί· όμως ο Χριστιανισμός είναι πράγματι η θρησκεία της αγάπης όταν έχει επιτευχθεί και ασκείται με το σωστό τρόπο). Ο ίδιος ο Κύριος ημών Ιησούς

Χριστός λέει ότι οι πραγματικοί μαθητές Του διακρίνονται πάνω από όλα για την αγάπη τους.

Αν ρωτήσετε οποιονδήποτε γνώριζε τον Αρχιεπίσκοπο Ιωάννη τι ήταν αυτό που έλκυε τους ανθρώπους σ' αυτόν, - και που ελκύει ακόμη ανθρώπους που δεν τον γνώρισαν ποτέ - η απάντηση είναι πάντα η ίδια: ξεχειλίζει από αγάπη· θυσιάζει τον εαυτό του για τους συνανθρώπους του, από εντελώς μη εγωϊστική αγάπη για το Θεό και γι' αυτούς. Γι' αυτό του αποκαλύπτονταν πράγματα τα οποία δεν μπορούσαν να εξιχνιαστούν από τους άλλους ανθρώπους, και τα οποία δεν θα μπορούσε να είχε μάθει με φυσικά μέσα. Ο ίδιος δίδασκε ότι, παρ' όλο το «μυστικισμό» της Ορθόδοξης Εκκλησίας που βρίσκεται στους βίους των Αγίων και στα γραπτά των αγίων Πατέρων, ο πραγματικά Ορθόδοξος πατά πάντα και με τα δυο του πόδια σταθερά στη γη, αντιμετωπίζοντας οποιαδήποτε κατάσταση βρίσκεται ακριβώς μπροστά του. Αποδέχεται τις δεδομένες καταστάσεις, πράγμα που απαιτεί μια καρδιά που αγαπά. Αυτή η καρδιά που αγαπά είναι ο λόγος που κάποιος φτάνει στη γνώση της αλήθειας, παρ' ότι μερικές φορές ο Θεός πρέπει να συντρίψει και να ταπεινώσει μια καρδιά για να την κάνει δεκτική - όπως στην περίπτωση του Αποστόλου Παύλου, ο οποίος κάποτε έπνεε μένεα κατά των Χριστιανών και τους καταδίωκε. Αλλά για το Θεό το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της ανθρώπινης καρδιάς είναι όλα παρόντα, κι Εκείνος βλέπει που μπορεί να παρέμβει και να επικοινωνήσει.

Το αντίθετο της καρδιάς που αγαπά και δέχεται αποκάλυψη από το Θεό, είναι ο ψυχρός υπολογισμός, το να βγάζεις ό,τι μπορείς από τους ανθρώπους. Στη θρησκευτική ζωή αυτό παράγει απάτη και τσαρλατανισμό κάθε είδους. Αν κοιτάξετε στο θρησκευτικό κόσμο σήμερα, βλέπετε να συμβαίνει αυτό σε μεγάλη ευρύτητα: τόση πολλή απάτη, προσποίηση, υπολογισμός, τόση χρησιμοποίηση των ανέμων της μόδας, που φέρνουν στη μόδα τότε μια θρησκεία ή θρησκευτική συμπεριφορά, τότε μια άλλη. Για να βρεις την αλήθεια, πρέπει να κοιτάξεις βαθύτερα.

3. Ο ΠΟΝΟΣ

Εδώ κι ένα χρόνο περίπου, κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού με τραίνο, είχα μια μακροσκελή συζήτηση μ' ένα νεαρό Αμερικανό. Κατά πως φαινόταν, με συνάντησε τυχαία (βέβαια, δεν υπάρχει τυχαίο στη ζωή), και μου είπε ότι μάθαινε Ρωσικά. Ήταν ένας θρησκευτικός αναζητητής που είχε βρεθεί σε όλα τα είδη των αποκαλούμενων χριστιανικών ομάδων, δεν είχε βρει τίποτα παρεκτός από υποκρισία και απάτη παντού, κι ήταν έτοιμος να παρατήσει εντελώς τη θρησκεία. Μετά όμως άκουσε ότι στη Ρωσία οι άνθρωποι υπέφεραν για την πίστη τους. Εκεί υπάρχει πόνος, σκέφτηκε, θα υπάρχει προφανώς κάτι αληθινό, και δεν μπορεί να υπάρχει τέτοια απάτη όπως στην Αμερική. Κι έτσι μελετούσε Ρωσικά με σκοπό να πάει στη Ρωσία και να συναντήσει ανθρώπους που ήταν πραγματικοί Χριστιανοί. Ως Ρωσορθόδοξος ιερέας το άκουσα αυτό με έκπληξη, γιατί ο νεαρός δεν είχε δει ποτέ πιο πριν ένα Ορθόδοξο ποιμένα ούτε είχε παρακολουθήσει κάποια Ορθόδοξη λειτουργία. Είχαμε μια μεγάλη συζήτηση για τη θρησκεία, και είδα ότι η ιδέα του ήταν πολύ σωστή: η ιδέα ότι ο πόνος μπορεί να παράγει κάτι γνήσιο, ενώ η γεμάτη απολαύσεις ζωή μας εύκολα παράγει απάτη.

Τον 4^ο αιώνα, ένας μεγάλος Ορθόδοξος θεολόγος, ο άγιος Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός (που καλείται επίσης «Θεολόγος») περιέγραψε τη θρησκεία μας ως «Ορθοδοξία που υποφέρει» - και έτσι ήταν από την αρχή, σε όλη τη ιστορία της Εκκλησίας. Οι ακόλουθοι του Εσταυρωμένου Θεού υφίσταντο διωγμούς και βασανιστήρια. Όλοι σχεδόν οι Απόστολοι πέθαναν σαν μάρτυρες, ο Πέτρος σταυρώθηκε ανάποδα κι ο Ανδρέας σ' ένα σταυρό με σχήμα Χ. Κατά τη διάρκεια των τριών πρώτων αιώνων του Χριστιανισμού, οι πιστοί κατέφευγαν σε κατακόμβες και υπέμεναν τρομακτικά βάσανα. Ήταν μέσα στις κατακόμβες όπου η Θεία Λειτουργία της Εκκλησίας - την οποία σήμερα τελούμε σε μια μορφή λίγο αλλαγμένη από εκείνης της εποχής - τελείτο σε μια ατμόσφαιρα συνεχούς αναμονής του θανάτου. Μετά την εποχή των κατακομβών υπήρξε ο αγώνας να διατηρηθεί η καθαρότητα της Πίστης, όταν πολλοί δάσκαλοι προσπάθησαν να υποκαταστήσουν τις θεϊκά αποκεκαλυμμένες διδασκαλίες, τις παραδεδομένες από τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, με τις

προσωπικές τους γνώμες. Στους κατοπινούς αιώνες, υπήρχαν οι εισβολές στις Ορθόδοξες επαρχίες από Άραβες, Τούρκους, άλλους μη χριστιανικούς λαούς, και τελικά – στις μέρες μας – από τους κομμουνιστές. Ο κομμουνισμός, ο οποίος δίωξε την θρησκεία όπως δεν είχε κυνηγηθεί ποτέ πριν, επιτέθηκε πρώτα ακριβώς στις ορθόδοξες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Γι' αυτούς τους λόγους, όπως μπορεί να γίνει φανερό, η πίστη μας είναι μια πίστη που υποφέρει· και μέσα στον πόνο αυτόν συμβαίνει κάτι που βοηθά την καρδιά να δεχθεί την αποκάλυψη του Θεού.

Τι έχει η πονεμένη Ορθοδοξία της Ρωσίας – η βασανισμένη θρησκεία που ο προαναφερόμενος νεαρός άνδρας ήθελε να δει – να πει σε μας σήμερα; Έχει στη Ρωσία αποκαλυφθεί η αλήθεια σε καρδιές που αγαπούν; Σύμφωνα με την κοσμική λογική, δεν έπρεπε να υπάρχει δυνατότητα για κάτι τέτοιο. Ο κομμουνισμός με σιδερένιο χέρι για περισσότερο από 60 χρόνια, κι από το πρώτο του ξεκίνημα η ιδέα του ήταν να «σβήσει» τη θρησκεία. Για κάποιο διάστημα, στα τέλη της δεκαετίας του 1930, σχεδόν πέτυχε αυτό το σκοπό, αφήνοντας πολύ λίγες εκκλησίες ανοιχτές. Αν η εισβολή του Χίτλερ δεν απαιτούσε από τον Ρωσικό λαό να γίνει πατριώτης και αν αποκτήσει κάποια ελπίδα στη ζωή πέρα από την κομμουνιστική ιδεολογία, η Εκκλησία θα είχε φτάσει να είναι εντελώς περιθωριακή. Σήμερα η κατάσταση είναι κάπως καλύτερη, αλλά υπάρχει ακόμα μεγάλη πίεση πάνω στους πιστούς. Υπήρξε μια ανανέωση των διώξεων το 1960 επί Χρουστώφ, που είχε σαν αποτέλεσμα να κλείσουν τα τρία τέταρτα των εκκλησιών που είχαν μείνει ανοιχτές. Σήμερα, (Σ. Μτφ. Δηλ. το 1981 οπότε δόθηκε η διάλεξη) εκτός από τις πόλεις όπου πάνε τουρίστες, (στη Μόσχα και στο Λένινγκραντ για παράδειγμα, θα δείτε ίσως 30 ή 40 εκκλησίες ανοιχτές), υπάρχουν μεγάλες πόλεις στην επαρχία με λίγους ή καθόλου ναούς. Έτσι, αν ένας πιστός θέλει να βαφτίσει το παιδί του, θα πρέπει μερικές φορές να ταξιδέψει εκατοντάδες μίλια.

Εδώ θα ήθελα να πω δυο λόγια για το πως ο Θεός αποκαλύπτει τον Εαυτό Του στους Χριστιανούς που υποφέρουν στη Ρωσία ακριβώς τώρα. Πιθανώς να έχετε ακούσει όλοι σας για τον Αλέξανδρο Σολζενίτσιν, ένα μεγάλο Ρώσο μυθιστοριογράφο και στοχαστή που εξορίστηκε από την πατρίδα του το 1975 επειδή έλεγε την αλήθεια για τη Ρωσία όπως την είδε. Η ηλικία του ήταν σχεδόν ακριβώς ίδια με αυτήν του ίδιου του κομμουνιστικού καθεστώτος, κι έτσι δεν μπορεί να κατηγορηθεί ότι του είχαν μείνει προκαταλήψεις από την παιδική του ηλικία. Έζησε μια τυπική ζωή στη Σοβιετική Ένωση. Γεννημένος ένα χρόνο μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, έχασε τον πατέρα του στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σπούδασε μαθηματικά με σκοπό να πιάσει μια πρακτική δουλειά, υπηρέτησε ως στρατιώτης στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και πήγε με το Σοβιετικό στρατό στη Γερμανία. Το 1945 συνελήφθη γιατί έγραφε σε προσωπικά του γράμματα ασεβείς παρατηρήσεις σχετικά με το «μουστάκι» (εννοώντας τον Στάλιν) και καταδικάστηκε σε οκταετή εγκλεισμό σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Στο τέλος αυτής της ποινής, το 1953, εξορίστηκε (πράγμα που σημαίνει ότι δεν ήταν ακριβώς στη φυλακή, αλλά ούτε ήταν ελεύθερος να πάει οπουδήποτε) σε μια πόλη στο νότιο Καζακστάν, στην άκρη της ερήμου. Εκεί παρουσίασε καρκίνο και παραλίγο να πεθάνει από αυτόν, αλλά θεραπεύθηκε σε μια κλινική για τον καρκίνο (για την οποία έγραψε ένα μυθιστόρημα, το «Φυλακή του καρκίνου»). Σ' αυτόν τον τόπο της εξορίας δίδασκε μαθηματικά και φυσική, κι έγραφε μυθιστορήματα και ιστορίες στα κρυφά. Όταν πέθανε ο Στάλιν υπήρξε μια προσωρινή περίοδος «συμφιλίωσης» ή «απάλυνσης», και του έδωσαν ελευθερία και άδεια να εκδώσει ένα βιβλίο στη Ρωσία, το 1961. Τότε αποκαλύφθηκε ότι ήταν περισσότερο «διαφωνών» από όσο άρεσε στην κομμουνιστική κυβέρνηση, και δεν του επιτράπηκε να εκδώσει τίποτα άλλο. Πάντως τα μυθιστορήματά του άρχισαν να εκδίδονται έξω από τη Ρωσία. Αυτό τον έκανε μια προσωπικότητα πολύ ενοχλητική για τη Σοβιετική εξουσία, ειδικά όταν το 1970 του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ και δεν του επιτράπηκε να το παραλάβει προσωπικά. Τελικά, το 1975 εξορίστηκε δια της βίας· λίγες μέρες νωρίτερα του δόθηκε μια ειδοποίηση και μετά τον έστειλαν στη Δυτική Γερμανία.

Ο Σολζενίτσιν ζει τώρα στο Βέρμοντ, όπου συνεχίζει τη συγγραφική του δραστηριότητα. Έχει μιλήσει στη Δύση για κάτι πολύ σημαντικό: το νόημα του αθεϊστικού πειράματος στη Ρωσία. Δεν κοιτά πρωταρχικά αυτό το πείραμα από μια πολιτική σκοπιά, αλλά από μια πιο προσγειωμένη και παρ' όλα αυτά πνευματική προοπτική. Κατά κάποιον τρόπο, είναι σύμβολο της σύγχρονης Ορθόδοξης αναγέννησης στη Ρωσία, γιατί έχει υποστεί τα πάνω από 60 χρόνια δυστυχίας του

ρωσικού λαού, και βγήκε ακατάβλητος από αυτή τη δοκιμασία. Έχει μια πολύ ισχυρή χριστιανική πίστη, κι ένα μήνυμα προς τον κόσμο, βασισμένο στην εμπειρία του. Το μνημειώδες βιβλίο του «Το Αρχιπέλαγος Γκουλάγκ» θα έπρεπε να διαβαστεί από τον καθένα που θέλει να κατανοήσει τον αθεϊσμό όπως εξασκήθηκε στη Ρωσία και το πως αυτός ενεργεί στην ανθρώπινη ψυχή.

Ο Σολζενίτσιν δεν είναι πικρός σχετικά με τις εμπειρίες του στο στρατόπεδο συγκέντρωσης και με όλα τα υπόλοιπα παθήματά του. Αναδύθηκε νικητής πάνω από αυτά, γιατί απέκτησε χριστιανική πίστη. Βλέπει ότι το σύστημα του αθεϊσμού δεν είναι μόνο κάτι ρωσικό, αλλά μια καθολική κατηγορία ανθρώπινης ψυχής. Από τη στιγμή που έχεις τη ιδέα ότι ο αθεϊσμός είναι πραγματικός κι ότι δεν υπάρχει Θεός, τότε – όπως έγραψε ο Ντοστογιέφσκυ στα μυθιστορήματά του – το καθετί επιτρέπεται: γίνεται δυνατό το να πειραματίζεσαι με ό,τι φανταστείς, κάθε νέα έμπνευση, κάθε νέο τρόπο θεώρησης των πραγμάτων, κάθε νέο είδος κοινωνίας.

Η αξία του Σολζενίτσιν είναι ότι δείχνει πως, από τη στιγμή που ο αθεϊσμός γίνεται κυρίαρχη φιλοσοφία και είναι παρούσα η ιδέα ότι η θρησκεία πρέπει να εξολοθρευθεί, (κάτι που αποτελεί το επίκεντρο της κομμουνιστικής ιδεολογίας), τότε πρέπει να υπάρχουν στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ο άνθρωπος θέλει τη θρησκεία, και αν είναι απαγορευμένη, πρέπει κάπως να απαλλαγούν από αυτόν (που τη θέλει). Γι' αυτό, εφ' όσον ο αθεϊσμός είναι βασισμένος στο κακό που υπάρχει στη φύση του ανθρώπου, το σύστημα φυλακών Γκουλάγκ είναι η φυσική έκφραση του αθεϊστικού πειράματος στη Ρωσία.

Αυτό πάντως είναι ένα δευτερεύον σημείο. Το κυρίως θέμα για το οποίο θα ήθελα να μιλήσω είναι το τι συνέβη στο Σολζενίτσιν (από πνευματικής απόψεως) όταν πήγε φυλακή, γιατί ήταν εκεί που του αποκαλύφθηκε ο Θεός. Την ίδια στιγμή που το Γκουλάγκ αποκαλύπτει το κακό στη φύση του ανθρώπου, είναι επίσης το αφετηριακό σημείο για την πνευματική ανάπτυξη ενός ανθρώπου. Αυτό είναι που κάνει την πνευματική αναγέννηση που συμβαίνει τώρα στη Ρωσία πολύ βαθύτερη από τις ποικίλες «πνευματικές αναγεννήσεις» που συμβαίνουν στον σύγχρονο κόσμο. Ο ίδιος ο Σολζενίτσιν λέει τα ακόλουθα σχετικά με το πως έφτασε στην πίστη:

«Από τα χρόνια της φυλάκισής μου, μου παραχωρήθηκε να αποκομίσω πάνω στην τσακισμένη πλάτη μου, που σχεδόν συντρίφθηκε από το φορτίο της, αυτή την ουσιώδη εμπειρία: το πως ένα ανθρώπινο ον γίνεται καλό, και το πως γίνεται κακό. Στην παραζάλη των επιτυχιών της νεότητάς μου είχα νιώσει τον εαυτό μου αλάθητο, και ήμουν γι' αυτό σκληρός.» (Ήταν λοχίας στο στρατό.) «Στην κατάχρηση της δύναμης ήμουν ένας δολοφόνος και ένας τύραννος. Στις πιο κακές μου στιγμές ήμουν πεπεισμένος πως έκανα καλό, και ήμουν γερά εφοδιασμένος με μεθοδικά επιχειρήματα. Και ήταν μονάχα όταν ξάπλωσα εκεί στο σαπισμένο άχυρο της φυλακής, που αισθάνθηκα μέσα μου τα πρώτα σκιρτήματα του καλού.»

Εδώ η καρδιά του αρχίζει να γίνεται μαλακή και δεκτική, κι έτσι λαμβάνει χώρα ένα είδος αποκάλυψης:

«Βαθμιαία μου φανερώθηκε ότι η γραμμή που διαχωρίζει το καλό από το κακό δεν περνά μέσα από καταστάσεις, ούτε μέσα από κοινωνικές τάξεις, ούτε μέσα από πολιτικά κόμματα – αλλά κατ' ευθείαν μέσα από κάθε ανθρώπινη καρδιά – και κατόπιν μέσα από όλες τις ανθρώπινες καρδιές... Κι ακόμα και μέσα σε καρδιές κυριευμένες από το κακό, διατηρείται ένα μικρό προγεφύρωμα καλού. Κι ακόμα και στην καλύτερη καρδιά, παραμένει... μια μικρή γωνιά κακού που δεν έχει ξερριζωθεί» (Αποσπάσματα από το «Αρχιπέλαγος Γκουλάγκ»).

Πόσο βαθύτερη είναι αυτή η παρατήρηση από οτιδήποτε μπορούμε να πούμε εμείς στη Δύση, βασισμένοι στις δικές μας εμπειρίες! Είναι βαθύτερη γιατί βασίζεται πάνω στον πόνο, που είναι η πραγματικότητα της ανθρώπινης κατάστασης και η αρχή της γνήσιας πνευματικής ζωής. Ο ίδιος ο Χριστός ήρθε σε μια ζωή πόνου και Σταυρού· και η δοκιμασία στη Ρωσία ικανώνει όσους την υφίστανται να δουν αυτό το γεγονός με εμπρίθεια. Γι' αυτό η χριστιανική αναζωπύρωση στη Ρωσία είναι ένα φαινόμενο τόσο βαθύ.

4. Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Τώρα θα ήθελα να πω ένα λόγο για έναν άνθρωπο πιο απλό, ονόματι Γιούρι Μασκόβ, ο οποίος αφηγείται την μεταστροφή του στη Ρωσία. Εξορίστηκε δια της βίας από τη Ρωσία πριν από τρία χρόνια και, ενώ ήταν στην αρχή των 40 χρόνων του, έπαθε καρκίνο και πέθανε πέρις. Μόλις τρεις μήνες αφ' ότου έφτασε σ' αυτή τη χώρα, έδωσε μια ομιλία στην οποία είπε πως ήρθε στην πίστη: πως δηλαδή αποκαλύφθηκε σ' αυτόν ο Θεός μέσα από αυτά που υπέφερε. Είχε προσκληθεί να μιλήσει σε μια ρωσική συνδιάσκεψη στο New Jersey το 1978, κι όταν άρχισε να μιλά είπε στον κόσμο ότι πριν έρθει εκεί, δεν ήξερε τι επρόκειτο να πει. «*Ήμουν αναστατωμένος*», είπε. «*Μου φαινόταν ότι δεν είχα τίποτα να σας πω. Το πρώτο ήμισυ της ζωής μου ήμουν μαθητής, και το δεύτερο ήμισυ το πέρασα στις φυλακές και στα πολιτικά στρατόπεδα συγκέντρωσης των Γκουλάγκ. Πραγματικά, τι μπορώ να πω σε ανθρώπους που είναι πιο μορφωμένοι από μένα, πιο λόγιοι, κι ακόμα καλύτερα πληροφορημένοι για τα γεγονότα στη Σοβιετική Ένωση;*»

Εδώ μπορούμε να δούμε μια αντίθεση μ' αυτό που συμβαίνει στη Δύση. Είναι αλήθεια ότι πολλοί άνθρωποι στη Δύση μεταστρέφονται στην Ορθοδοξία. Συνήθως έχουν μια ευρεία θεωρητική γνώση της Ορθοδοξίας, αλλά όχι αυτή την εμπειρία του πόνου και του να πρέπει πραγματικά να πληρώσεις γι' αυτό που αποκτάς. Ο Γιούρι, από την άλλη μεριά, δεν μιλά μέσα από βιβλία, αλλά μέσα από τη δική του εμπειρία.

«Γι' αυτό», λέει ο Γιούρι, «αποφάσισα να μη γράψω την ομιλία μου, αλλά να πω ό,τι έβαζε στην ψυχή μου ο Θεός. Και τότε, καθώς ερχόμασταν γρήγορα από το Μπρίτζπορτ του Κοννέκτικατ μέσα σε μια θαυμάσια αμαξοστοιχία κατά μήκος του εκπληκτικού δρόμου στη μέση μιας πλούσιας φύσης, κατάλαβα ότι όλη η πνευματικά μαρτυρική ζωή μου στον κομμουνιστικό "παράδεισο", το μονοπάτι μου από τον αθεϊσμό και το μαρξισμό στην Ορθόδοξη πίστη... είναι η μόνη πολύτιμη πληροφορία που μπορεί να σας ενδιαφέρει. Η ζωή μου είναι ενδιαφέρουσα εφ' όσον είναι μια σταγόνα στον ωκεανό της ρωσικής θρησκευτικής αναγέννησης».

Κατόπιν ο Γιούρι λέει για τη ζωή του; «Γεννήθηκα τη ματωμένη χρονιά του 1937 στο χωριό Κλίσεβ, τριάντα μίλια από τη Μόσχα... Ο πατέρας μου, επαγγελματίας σιδηράς, πέθανε στον πόλεμο και δεν τον θυμάμαι· η μητέρα μου, που δούλευε σε διάφορες δουλειές, ήταν, νομίζω, αδιάφορη θρησκευτικά. Η γιαγιά μου είναι αλήθεια ότι ήταν πολύ θρησκευόμενη» (Για την ακρίβεια, στη Ρωσία θα βρείτε σχεδόν πάντα μια γιαγιά ή μητέρα που είναι θρησκευόμενη και συχνά φέρνει την οικογένεια πίσω στην πίστη). «...Αλλά δεν είχε εξουσία στα μάτια μου γιατί ήταν εντελώς αγράμματη. Φυσικά βαπτίσθηκα σαν παιδί, αλλά κατά τα σχολικά μου χρόνια έβγαλα το σταυρό μου και μέχρι τα 25 μου χρόνια ήμουν ένας πεπεισμένος αθεϊστής. Αφού τελείωσα το επτατάξιο (δημοτικό) σχολείο, είχα την καλή τύχη να μπω στο Γυμνάσιο Τέχνης και Βιομηχανίας της Μόσχας, κι εκεί σπούδασα τα πέντε από τα επτά χρόνια. Έτσι, εξωτερικά η ζωή μου είχε αρχίσει πολύ επιτυχημένα... Με τον καιρό θα έπαιρνα το δίπλωμα του καλλιτέχνη και θα μπορούσα να εργαστώ οπουδήποτε ήθελα».

Αυτή είναι μια τυπική Σοβιετική ακαδημαϊκή βιογραφία. Στη Σοβιετική Ένωση, παίρνουν την ακαδημαϊκή ζωή πολύ στα σοβαρά: αν περάσεις κερδίζεις ένα ανοιχτό εισιτήριο σε πολλά καλά πράγματα στη σοβιετική ζωή και αν αποτύχεις βρίσκεις μια δουλειά όπως οδοκαθαριστής.

«Αλλά η βαρετή σοβιετική ζωή και η έλλειψη πνευματικής ικανοποίησης», συνεχίζει ο Γιούρι, «δεν μου έδινε ειρήνη, και κάπου στα τέλη του 1955, στα 19 μου χρόνια, συνέβη ένα γεγονός εξωτερικά ασήμαντο, το οποίο πάντως το συμβάν έγινε στην ψυχή μου και συνίστανται στο γεγονός ότι κατάλαβα σε τι είδους κοινωνία ζούσα. Παρ' όλη την απροκάλυπτη σοβιετική προπαγάνδα, κατάλαβα ότι ζούσα κάτω από ένα καθεστώς απόλυτης αδικίας και απόλυτης σκληρότητας. Πάρα πολλοί φοιτητές έφταναν στο ίδιο συμπέρασμα εκείνο τον καιρό, και εν καιρώ εμφανίστηκαν αυτοί που σκέπτονταν όπως εγώ, και θεωρήσαμε όλοι καθήκον μας να πούμε στον κόσμο για την ανακάλυψή μας και να δράσουμε με κάποιον τρόπο ενάντια στο θρίαμβο του κακού. (Αυτό, φυσικά, αντανάκλα την ιδεαλιστική τάση που κυριαρχεί στη νεότητα, η οποία συναντάται επίσης στο Δυτικό κόσμο.) Αλλά η μυστική αστυνομία παρακολούθει με μεγάλη προσοχή όλους τους

πολίτες των Ενωμένων Σοβιετικών Δημοκρατιών, και όταν στις 7 Νοεμβρίου του 1958 (οπότε ήμουν μόλις 21 χρονών) συγκεντρωθήκαμε σε μια οργανωτική συνάθροιση για να αποφασίσουμε σχετικά με το ερώτημα μιας ‘‘υπόγειας’’ έκδοσης, έξι από εμάς συνελήφθησαν και όλοι όσοι δεν μεταμελήθηκαν δέχθηκαν την υψηλότερη ποινή για αντισοβιετική κινητοποίηση: 7 χρόνια ο καθένας σ’ ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης. Έτσι άρχισε ένα νέο μονοπάτι στη ζωή μου.»

Μέχρι εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει καθόλου θρησκευτική μεταστροφή. Ο Γιούρι είναι ακόμα ένας ιδεαλιστής νέος που ξαφνικά τον στρίμωξαν και τον έστειλαν στα γκουλάγκ.

«Όλοι μας ήμασταν τότε αθεϊστές και μαρξιστές του ευρωκομμουνιστικού στρατοπέδου. Αυτό σημαίνει ότι πιστεύαμε ότι ο μαρξισμός είναι μια αληθινή διδασκαλία που οδηγεί το λαό σ’ ένα λαμπρό μέλλον, σ’ ένα βασίλειο ελευθερίας και δικαιοσύνης, κι ότι οι εγκληματίες της Μόσχας δεν ήθελαν για κάποιο λόγο να πραγματοποιήσουν αυτή τη διδασκαλία στη ζωή. Στο στρατόπεδο συγκέντρωσης αυτή η ιδέα πέθανε και για πάντα σε όλους μας».

Εδώ δεν θα εισέλθω στο ερώτημα της φιλοσοφίας του κομμουνισμού, αλλά θα σημειώσω μόνο το γεγονός ότι ο Γιούρι έπεσε σε μια κατάσταση απελπισίας. Έχασε την πίστη σ’ αυτό που είχε πιστέψει μέσω της εκπαίδευσής του: ότι δηλαδή ο κομμουνισμός είναι μια ιδεαλιστική διδασκαλία που φέρνει ευτυχία και ειρήνη. Είδε ότι, στην πράξη, ο κομμουνισμός δεν ήταν αυτό που αξίωνε πως είναι. Τότε κάτι άρχισε να συμβαίνει στην ψυχή του.

«Θα ήθελα να αποκαλύψω λίγο την πορεία της πνευματικής αναγέννησης», λέει, «έτσι ώστε να μπορείτε να δείτε πόσο αδιάκοπα ενεργεί στο ρωσικό λαό. Δεν είμαι μόνο εγώ κι όσοι ήταν μαζί μου, που διήλθαν το πνευματικό μονοπάτι από τον αθεϊσμό στη θρησκευτική πίστη. Αυτή είναι μια τυπική εκδήλωση για τα σοβιετικά πολιτικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τι συμβαίνει με το λαό μας; Η διεργασία της πνευματικής αναγέννησης έχει δύο στάδια. Πρώτα διακρίνουμε καθαρά την αληθινή φύση του Μαρξισμού και απελευθερωνόμαστε από οποιεσδήποτε ψευδαισθήσεις σχετικές με αυτήν. Μετά από εμβριθή και βαθυστόχαστη ανάλυση ανακαλύπτουμε ότι ο μαρξισμός στην ουσία του είναι μια σκέτη διδασκαλία ολοκληρωτισμού, που είναι μια απόλυτη σκλαβιά και κάθε κομμουνιστικό κόμμα σε οποιαδήποτε χώρα, εφ’ όσον αναλάβει την πραγμάτωση του μαρξιστικού προγράμματος, θα αναγκαστεί να επαναλάβει ό,τι έκαναν και να κάνουν οι κομμουνιστές της Μόσχας, αλλιώς θα αποκηρύξει το Μαρξισμό και τον αθεϊσμό και θα διαλυθεί. Έχοντας καταλάβει αυτή την απλή αλήθεια, χάνουμε την ιδεολογική βάση πάνω στην οποία είχαμε εναντιωθεί στη μαρξιστική σκλαβιά. Πέφτουμε σ’ ένα πνευματικό κενό, που δέρνει πίσω του μια ακόμα βαθύτερη κρίση.»

Μετά ο Γιούρι μας λέει πως αυτός ο ίδιος άρχισε να μπαίνει σ’ αυτή τη βαθειά κρίση: «Αφ’ ότου ελευθερωθήκαμε από το στρατόπεδο (δηλαδή από ποινή επτά χρόνων) οι προοπτικές μας για το μέλλον ήταν τέτοιες που δεν θα μπορούσαμε να ευχόμαστε ούτε για έναν εχθρό: είτε θα πηγαίναμε πίσω στο στρατόπεδο και θα παραμέναμε εκεί για το υπόλοιπο της ζωής μας είτε θα πεθαίναμε σε κάποια ψυχιατρική φυλακή είτε θα μας δολοφονούσε η μυστική αστυνομία χωρίς δίκη ή ανάκριση.

Σ’ αυτές τις συνθήκες πνευματικής κρίσης, χωρίς διέξοδο, ανακλύπτει αναπόφευκτα το πρωτεύον ερώτημα για μια κοσμοθεωρία: για ποιο λόγο ζω αν δεν υπάρχει διέξοδος; Και όταν έρχεται αυτή η τρομερή στιγμή, ο καθένας από μας νιώθει ότι ο θάνατος τον έχει πιάσει από το λαιμό: αν δεν έρθει κάποιο είδος πνευματικής απάντησης, η ζωή φτάνει σ’ ένα τέλος, γιατί χωρίς Θεό όχι μόνο «όλα επιτρέπονται», αλλά η ίδια ζωή δεν έχει αξία και νόημα, Είδα στο στρατόπεδο πως οι άνθρωποι τρελλαινόνται ή έδιναν τέρμα στη ζωή τους αυτοκτονώντας. Κι εγώ ο ίδιος ένιωσα καθαρά ότι αν, σε τελευταία ανάλυση, έφτανα στο οριστικό και τελεσίδικο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει Θεός, θα ήμουν απλά υποχρεωμένος να αυτοκτονήσω, εφ’ όσον είναι αισχρό και υποτιμητικό για ένα λογικό πλάσμα να παρατείνει μια βασανιστική ζωή χωρίς νόημα. Έτσι, στο δεύτερο στάδιο της πνευματικής αναγέννησης ανακαλύπτουμε ότι ο αθεϊσμός, αν μελετηθεί ως προς την λογική του κατάληξη, μοιραία φέρνει έναν άνθρωπο στον όλεθρο, γιατί είναι μια τέλεια διδασκαλία ανηθικότητας, κακού και θανάτου.

Ένα τραγικό τέλος (αυτοκτονία ή τρέλλα) θα ήταν και το δικό μου μερίδιο αν, για καλή μου τύχη,

δεν συνέβαινε, την 1^η Σεπτεμβρίου το 1962, το μεγαλύτερο θαύμα στη ζωή μου. Εκείνη τη μέρα δεν συνέβη κανένα γεγονός, δεν υπήρχαν εξωτερικές επιρροές· συλλογιζόμουν σε απομόνωση το πρόβλημά μου: “Να ζει κανείς ή να μη ζει;” Εκείνον τον καιρό ήδη συνειδητοποιούσα ότι το να πιστεύσεις στο Θεό ήταν σωτηριώδες. Ήθελα πολύ να πιστέψω σ’ Αυτόν· αλλά δεν μπορούσα να κοροϊδέψω τον εαυτό μου: δεν είχα πίστη.

Και ξαφνικά ήρθε ένα δευτερόλεπτο όταν με κάποιον τρόπο είδα για πρώτη φορά (σαν να ‘χε ανοίξει το παράθυρο ενός σκοτεινού δωματίου στον ηλιοφώτιστο δρόμο), και το επόμενο δευτερόλεπτο ήξερα ήδη με βεβαιότητα ότι ο Θεός υπάρχει και ότι ο Θεός είναι ο Ιησούς Χριστός της Ορθοδοξίας, και όχι κάποιος άλλος θεός. Αποκαλώ τη στιγμή αυτή το μεγαλύτερο θαύμα, γιατί αυτή η ακριβής γνώση δεν ήρθε σε μένα μέσω της λογικής (αυτό του ξέρω σίγουρα), αλλά με κάποιον άλλο τρόπο, και είμαι ανίκανος να εξηγήσω αυτή τη στιγμή ορθολογιστικά... Κι έτσι από ένα τέτοιο θαύμα άρχισε η νέα πνευματική μου ζωή, η οποία με βοήθησε να αντέξω άλλα τριάντα χρόνια ζωής σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και φυλακές, μια μετανάστευση με το ζόρι, και ελπίζω να με βοηθήσει να αντέξω όλες τις δυσκολίες της ζωής ενός μετανάστη.»

«Και αυτή η “στιγμή πίστης”, αυτό το μέγιστο θαύμα, βιώνεται τώρα στη Ρωσία από χιλιάδες ανθρώπους, και όχι μόνο σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και φυλακές. Ο Ιγκόρ Ογκουρτσώφ, ιδρυτής της Χριστιανοσοσιαλιστικής Ένωσης, ήρθε στην πίστη όχι στα στρατόπεδα αλλά στο Πανεπιστήμιο. Η θρησκευτική αναγέννηση είναι ένα τυπικό φαινόμενο στη σύγχρονη Ρωσία. Καθετί πνευματικά ζωντανό αναπόφευκτα επιστρέφει στο Θεό. Και είναι απόλυτα φανερό ότι ένα τέτοιο σωτηριώδες θαύμα, παρ’ όλη την ισχύ της κομμουνιστικής πολιτικής, μπορεί να επιτελεσθεί μόνο από τον Παντοδύναμο Θεό, ο Οποίος δεν άφησε το Ρωσικό λαό σε τρομερή δυστυχία κι εντελώς ανυπεράσπιστο μπροστά σε πολλούς εχθρούς.» (Από το βιβλίο «Η Ρωσική αναγέννηση».)

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η εμπειρία αυτού του ανθρώπου, του Γιούρι Μασκόφ, μας δείχνει με τον πιο πρακτικό τρόπο πως ο Θεός αποκαλύπτει τον Εαυτό Του. Κάτι συμβαίνει μέσα την καρδιά· και, ενώ ο πόνος βοηθά σ’ αυτή τη μεταμόρφωση, δεν υπάρχουν σίγουροι τρόποι ώστε η μεταμόρφωση να επιτευχθεί. Για παράδειγμα, τα τελευταία 60 χρόνια πολλά έντυπα που εκδίδονται. Προερχόμενα από τη Ρωσία, περιγράφουν περιπτώσεις ανθρώπων που υπέφεραν και δεν μεταστράφηκαν. Υπάρχει στην Αγγλική ένα πολύ ενδιαφέρον βιβλίο που τιτλοφορείται *Η ομολογία μου*, και έχει γραφεί από ένα Ρώσο ονόματι Μαρτσένκο. Ο Μαρτσένκο είναι απλώς ένας τίμιος άνθρωπος που δεν μπορούσε ν’ αντέξει τη φοβερή κατάσταση προσποίησης που επικρατεί στη Σοβιετική Ρωσία – το γεγονός ότι όλοι σου λένε ψέμματα. Γι’ αυτό εκείνος είπε την αλήθεια, και γι’ αυτό τον έστειλαν σε στρατόπεδο. Οι αρχές τον υπέβαλλαν στις συνήθεις ανακρίσεις και του έλεγαν συνεχώς «Ξέρεις, αν διατηρήσεις αυτές σου τις ιδέες, ακόμα κι να βγεις έξω, θα ξαναγυρίσεις εδώ. Γιατί δεν αλλάζεις μόνο, και δεν κάνεις ό,τι κάνουν όλοι οι άλλοι;» «Δεν μπορώ», είπε αυτός, «είμαι τίμιος άνθρωπος!» Παρατηρώντας τους πιστούς, συμπέρανε ότι ήταν οι μόνοι ευτυχισμένοι άνθρωποι στα στρατόπεδα εγκλεισμού, από την στιγμή που έλεγαν «Υποφέρω για το Χριστό», και αποδέχονταν ό,τι τους συνέβαινε. «»Αλλά δεν μπορώ να είμαι σαν κι αυτούς», έλεγε, «γιατί δεν πιστεύω στον Χριστό». Κι έτσι παραλίγο να τρελλαθεί, κοιτώντας τους δεσμοφύλακες και θέλοντας να κοπανήσει τις πόρτες πάνω τους. Όταν βγήκε από τη φυλακή, ήταν γεμάτος πικρία και ήθελε να σκοτώσει όλους τους δυνάστες του. Ήξερε ότι επρόκειτο να ξαναπάει ακριβώς στο στρατόπεδο· και πράγματι, μόλις έγραψε το βιβλίο του, τον ξαναπήγαν πίσω.

Έτσι βλέπουμε ότι, στην περίπτωση του Μαρτσένκο, η καρδιά δεν μαλάκωσε, αλλά παρέμεινε σκληρή. Βέβαια, η καρδιά είναι κάτι πολύπλοκο, και ίσως κάποια μέρα ο Μαρτσένκο αλλάξει. Πάντως η ομολογία του δείχνει ότι δεν μπορούμε απλά να βάλουμε έναν άνθρωπο σε στρατόπεδο συγκέντρωσης και να πούμε πως έτσι θα τον κάνουμε Χριστιανό. Κάποιοι γίνονται Χριστιανοί και κάποιο άλλο όχι. Όταν η μεταστροφή λαμβάνει χώρα, η διαδικασία της αποκάλυψης συμβαίνει

πολύ απλά: ένα πρόσωπο είναι σε ανάγκη, υποφέρει, και με κάποιον τρόπο ανοίγει ο άλλος κόσμος. Όσο περισσότερο ταλαιπωρείσαι και βασανίζεσαι, και είσαι απελπισμένος για το Θεό, τόσο περισσότερο Εκείνος πρόκειται να έρθει προς βοήθειά σου, αποκαλύπτοντας Ποιος είναι, και δείχνοντας σου τη διεξοδο.

Γι' αυτό το λόγο δεν πρέπει να ψάχνουμε για θεαματικά πράγματα, όπως τα θαύματα. Ξέρουμε από την ιστορία του π. Νικήτα, που αναφέρθηκε νωρίτερα, ότι αυτή είναι η χειρότερη πιθανή προσέγγιση και οδηγεί σε πλάνη. Η σωστή προσέγγιση βρίσκεται στην καρδιά που προσπαθεί να ταπεινωθεί και ξέρει απλά ότι υποφέρει, κι ότι κάπως υπάρχει μια υψηλότερη αλήθεια η οποία όχι μόνο μπορεί να βοηθήσει τον πόνο, αλλά μπορεί να τον φέρει σε μια εντελώς διαφορετική διάσταση. Αυτό το συμπέρασμα από τον πόνο στην υπερβατική πραγματικότητα αντανακλά τη ζωή του Χριστού, ο Οποίος έπαθε πάνω στο Σταυρό, υπέφερε το πιο φρικιαστικό κι ατιμωτικό είδος θανάτου, και μετά, προς τέλεια κατάπληξη των ίδιων των μαθητών Του, αναστήθηκε από τους νεκρούς, ανελήφθη στους Ουρανούς, απέστειλε το Άγιο Πνεύμα Του κι άρχισε όλη την ιστορία της Εκκλησίας Του.

Αυτά είναι βασικά όσα ήθελα να πω σχετικά με την αποκάλυψη στην Ορθοδοξία. Μπορείτε να κάνετε κάποιες ερωτήσεις ή να συζητήσουμε πάνω σ' αυτό το θέμα.

6. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

E: Αν οι δαίμονες εμφανίζονται ως άγγελοι και λένε τα πράγματα που θα έλεγαν οι άγγελοι, τότε πως μπορεί κανείς να διακρίνει ποια είναι η αλήθεια;

A: Αυτή είναι μια πολύ καλή ερώτηση. Πρέπει να ταπεινωθείς· πρέπει να είσαι σε μια κατάσταση όπου θα θέλεις την αλήθεια του Θεού, κι όχι να ψάχνεις για «εμπειρίες». Φυσικά, θα έλεγα να γίνεις ένας Ορθόδοξος Χριστιανός και να ανακαλύψεις όλους τους κανόνες που κατευθύνουν μια χριστιανική ζωή. Αυτό βοηθά, παρ' ότι δεν είναι εγγύηση γιατί μπορείς να πλανηθείς και ως Ορθόδοξος Χριστιανός επίσης.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας παρέχουν βασικές συμβουλές. Για παράδειγμα, λένε ότι, αν κάποιος εμφανιστεί σε σένα ως άγγελος φωτός, δείξε δυσπιστία. Ο Θεός δεν θα σε επικρίνει αν θέλει πραγματικά να εμφανιστεί σε σένα κι εσύ Τον απορρίπτεις, επειδή αν πραγματικά θέλει να σου στείλει κάποιο μήνυμα, θα έρθει ξανά και θα βρει έναν τρόπο να σε πλησιάσει. Στην πραγματικότητα, σε επαινεί που είσαι δύσπιστος, επειδή δεν θέλεις να πέσεις σε πλάνη.

Αυτοί που είναι σε πιο προοδευμένη πνευματική κατάσταση, με περισσότερη πείρα σ' αυτά τα πράγματα, έχουν δράσει με άλλους τρόπους. Έχουμε ένα παράδειγμα από τον βίο του αγίου Αντωνίου του Μεγάλου, ο οποίος έβλεπε δαίμονες όλη την ώρα. Όταν τον ρώτησαν πως μπορούσε να διακρίνει τα πνεύματα, είπε, «Όταν εμφανίζεται ένας άγγελος, νιώθω πολύ ήρεμος, ενώ όταν εμφανίζεται ένας δαίμονας, ακόμα κι αν μοιάζει σαν άγγελος, νιώθω μια ενόχληση.» Πάντως αυτή είναι μια πολύ επικίνδυνη προσέγγιση για αρχάριους, γιατί μπορεί να νιώθετε πολύ ήρεμος και με τους δαίμονες αν δεν έχετε πείρα.

Η βασική απάντηση στο ερώτημά σας είναι και πάλι, το να μπειτε στην τάξη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Καθώς θα διαβάζετε συμβάντα σαν αυτά του αγίου Νικήτα και δείτε πως παρουσιάζουν τον εαυτό τους οι δαίμονες, τότε μπορείτε συχνά, μόνο με το που θα γνωρίζετε ένα τυπικό τρόπο με τον οποίο προσπαθούν να σας κοροϊδέσουν, να αποκρούσετε μια πλάνη στη στιγμή.

E: Μπορείτε να μιλήσετε για την Ορθόδοξη θέαση του Αγίου Πνεύματος, και, σε σχέση μ' αυτό, την θέαση των μη Ορθόδοξων χριστιανικών ομολογιών – αν το Άγιο Πνεύμα είναι παρόν σ' αυτές;

A: Το Άγιο Πνεύμα απεστάλη από τον Κύριο ημών Ιησού Χριστό την ημέρα της Πεντηκοστής, την πεντηκοστή μέρα μετά την Ανάστασή Του, τη δέκατη ημέρα αφ' ότου Αυτός ο Ίδιος ανελήφθη

στους ουρανοίς, με σκοπό το Άγιο Πνεύμα να παραμείνει μαζί με την Εκκλησία μέχρι τη συντέλεια των αιώνων. Ιστορικά, ήταν μία η Εκκλησία που ίδρυσε.

Υπάρχουν περιπτώσεις στη σύγχρονη εποχή όπου οι άνθρωποι ψάχνουν ιστορικά να βρουν αυτή την Εκκλησία. Για παράδειγμα, υπάρχει ολόκληρη η ιστορία της Εκκλησίας στην Ουγκάντα. Το 1920, δύο ιεροσπουδαστές από την Ουγκάντα φοιτούσαν σ' ένα αγγλικανικό σεμινάριο και άρχισαν να βλέπουν ότι η διδασκαλία που τους έκαναν δεν ήταν η ίδια με τη διδασκαλία που διάβαζαν στους Αγίους Πατέρες. Τότε άρχισαν να σκέφτονται ότι η απάντηση πρέπει να είναι ο Ρωμαιοκαθολικισμός – ότι αυτή πρέπει να είναι η αρχαία Εκκλησία. Στην έρευνά τους για την «πραγματική, αρχαία Εκκλησία» (όπως την αποκαλούσαν), άρχισαν να πηγαίνουν σ' ένα Ρωμαιοκαθολικό Σεμινάριο και είδαν ότι, και πάλι, η διδασκαλία που λάμβαναν ήταν διαφορετική από αυτήν των αρχαίων Πατέρων της Εκκλησίας. Άρχισαν να λένε, «Αν η αλήθεια μπορεί να παραποιηθεί με τέτοιο τρόπο, τότε που είναι η αλήθεια του Χριστού;» Και τότε άκουσαν για την Ορθόδοξη πίστη και πέρασαν από κάθε είδους δοκιμασίες για να ανακαλύψουν που βρισκόταν. Πρώτα βρήκαν κάποιον που αυτοαποκαλείται Ορθόδοξος αλλά ήταν μόνο ένας τσαρλατάνος, που έδινε αυτά που εκείνος αποκαλούσε μυστήρια. Όταν ένας Έλληνας λαϊκός τους είπε ότι υπήρχε κάτι παράξενο σ' αυτόν τον άνθρωπο, το είδαν, μεταστράφηκαν, άλλαξαν μυαλά κι άρχισαν πάλι να ψάχνουν. Ο πρώτος Ορθόδοξος επίσκοπος που συνάντησαν δεν ήταν πολύ καλός επίσκοπος, και είπε, «Α, μη στεναχωριέστε. Όλες οι θρησκείες ίδιες είναι. Πηγαίστε πίσω στους Αγγλικανούς.» Κι εκείνοι δεν άφησαν να τους απογοητεύσει αυτό. Τελικά βρήκαν έναν Ορθόδοξο Επίσκοπο που δίδασκε ό,τι έπρεπε να διδάσκει, κι έγιναν Ορθόδοξοι. Σήμερα η Εκκλησία έχει εξαπλωθεί στην Αφρική: από την Ουγκάντα στην Κένυα, στο Ζαΐρ, στην Τανζανία κι ακόμα πιο πέρα. Έχουμε ακόμα και ηχογραφήσεις από τις Λειτουργίες τους, που είναι πολύ εντυπωσιακές. Έχουν πάρει τη Βυζαντινή, Ελληνική ψαλμωδία και, χωρίς να προσπαθούν να της κάνουν κάτι (απλώς ψέλνουν με το δικό τους τρόπο, στη δική τους γλώσσα), ακούγεται πολύ επιβλητικά, με ένα τοπικό αφρικανικό χρώμα. Έκαναν στη Βυζαντινή ψαλμωδία το ίδιο πράγμα που έκαναν οι Έλληνες όταν πήραν την Εβραϊκή ψαλμωδία.

Έτσι αυτοί οι Αφρικανοί έψαξαν ιστορικά και βρήκαν ότι υπάρχει μια Εκκλησία που προέρχεται κατ' ευθείαν από το Χριστό και διδάσκει αυτά που διδάσκονταν στους αρχαίους καιρούς: η Ορθόδοξη Εκκλησία. Από ιστορική σκοπιά, μπορείτε επίσης να δείτε ότι οι άλλες εκκλησίες εξετράπησαν από αυτήν: πρώτα από όλους ο Ρωμαιοκαθολικισμός τον 11^ο αι., όταν τελικά το θέμα συζήτησης σχετικά με τη θέση του Πάπα στην Εκκλησία έφτασε σε κρίσιμη καμπή, και ο Πάπας απέρριψε την Ορθόδοξη απάντηση, παίρνοντας μαζί του όλη τη Δύση.

Μέχρι σήμερα, το Άγιο Πνεύμα δρα στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Στις περισσότερες Δυτικές, προτεσταντικές ομάδες, ό,τι και αν έχουν σπανίως καλείται μυστήριο, κι έτσι δεν θα ψάχνατε για τη χάρη του Αγίου Πνεύματος σε κάτι που και οι ίδιοι δεν θεωρούν ως μυστήριο. Βεβαίως οι Ρωμαιοκαθολικοί και κάποιες άλλες ομάδες θεωρούν ότι έχουν μυστήρια. Εγώ προσωπικά θα έλεγα ότι τα πραγματικά μυστήρια, με την έννοια που τα θεμελίωσε ο Χριστός, μπορούν να βρεθούν μόνο στην Ορθόδοξη Εκκλησία· κι εκείνοι που, παίρνοντας την ονομασία του μυστηρίου, προσπαθούν να κάνουν το καλύτερο που μπορούν μ' αυτό – αυτό είναι ένα θέμα μεταξύ της ψυχής και του Θεού, κι ο Θεός μπορεί να κάνει ό,τι θέλει με εκείνη την ψυχή – αυτό είναι δική Του υπόθεση. Μπορεί να μην είναι απλώς κάτι ψυχολογικό. Δεν ξέρω, αυτό θα το αποφασίσει ο Θεός. Αλλά οι τρόποι που Εκείνος καθιέρωσε στην Εκκλησία περνούν από γενιά σε γενιά μέχρι αυτήν ακριβώς τη μέρα στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Πραγματικά μπορείτε να δείτε ιστορικά ότι κάνουμε τα ίδια πράγματα που γίνονταν στην αρχαία Εκκλησία. Ο Φίλιππος για παράδειγμα, πήγε τον ευνούχο στο νερό και τον βάπτισε χωρίς αμφιβολία με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όπως εμείς: με τρεις καταδύσεις εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Γι' αυτό η Ορθοδοξία είναι γνωστή ως παλιομοδίτικη. Τηρούμε εσκεμμένα και με προσοχή τους παραδοσιακούς τρόπους που μεταδόθηκαν από τον Χριστό, τους Αποστόλους και τους αρχαίους Πατέρες της Εκκλησίας.

Ε: Θα μας πείτε για την Ορθόδοξη στάση προς τις μη χριστιανικές θρησκείες;

A: Ο Χριστός ήρθε για να φωτίσει την ανθρωπότητα. Υπάρχουν πολλές θρησκείες έξω από την αποκάλυψή Του, όπου οι οπαδοί είναι ειλικρινείς – δεν ασκούν απλώς δαιμονολατρεία – και όπου η ψυχή προσπαθεί πραγματικά να φτάσει το Θεό. Θα έλεγα ότι, προτού οι άνθρωποι ακούσουν για τον Χριστό, αυτές οι θρησκείες είναι καλές μέχρι εκεί που πάνε, αλλά δεν μπορούν να σας φέρουν στο στόχο: ο στόχος είναι η αιώνια ζωή και η βασιλεία των ουρανών, και ο Θεός ήρθε εν σαρκί για να διανοίξει αυτά σε μας. Γι' αυτό, ο Χριστιανισμός είναι ο αληθινός δρόμος· μπορεί να επισημάνετε σχετικά στοιχεία αλήθειας σε άλλες θρησκείες, και συχνά είναι πολύ βαθιά, αλλά δεν ανοίγουν τον ουρανό. Μόνον όταν ο Χριστός ήρθε στη γη και είπε στο ληστή «θα είσαι μαζί μου στον Παράδεισο», άνοιξε πραγματικά ο ουρανός για τους ανθρώπους.

E: Ωστε οι άνθρωποι που δεν γνώρισαν την αποκάλυψη του Χριστού δεν έχουν πρόσβαση στην αλήθεια;

A: Αυτοί που δεν άκουσαν ποτέ για το Χριστό; Αυτό θα κρίνει ο Θεός. Στην Παλαιά Διαθήκη, οι άνθρωποι επίσης δεν είχαν ακούσει για το Χριστό, και τότε ο Χριστός ήρθε και τους κήρυξε στον Άδη. Επίσης, και ο άγιος Ιωάννης ο Βαπτιστής, πιστεύουμε, πήγε στον Άδη πριν από το Χριστό και κήρυξε ότι ο Χριστός επρόκειτο να έρθει εκεί με σκοπό να ελευθερώσει όσους ήθελαν να ελευθερωθούν, όσους ήθελαν να πιστέψουν σ' Αυτόν. Ωστε ο Θεός μπορεί ν' αποκαλύψει την αλήθεια σε όσους δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να Τον ακούσουν: δηλαδή, σ' αυτούς που δεν απέρριψαν στο Ευαγγέλιο, αλλά απλώς δεν άκουσαν γι' αυτό. Αλλά από τη στιγμή που θα δεχτείς την αποκάλυψη, τότε βέβαια είσαι πολύ πιο υπεύθυνος από οποιονδήποτε άλλον. Ένας άνθρωπος που δέχεται την αποκάλυψη του σαρκωμένου Θεού και δεν ζει κατόπιν σύμφωνα με αυτήν, είναι σε πολύ χειρότερη μοίρα από οποιονδήποτε ειδωλολάτρη ιερέα ή άλλον παρόμοιο.

E: Κάτι για το οποίο δεν ξέρω πολλά, και πιθανώς πολλοί άλλοι δεν ξέρουν, είναι ποιες είναι οι συγκεκριμένες διαφορές και οι ομοιότητες μεταξύ, ας πούμε, της Ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας αναφορικά με τα διαφορετικά δόγματα και ιδέες, όπως η τριαδικότητα του Θεού και το αν παντρεύονται οι ιερείς ή όχι – όλες αυτές οι χίλιες και μία μικρές διαφορές.

A: Υπάρχουν πολλές μικρές διαφορές. Υπάρχει μια βασική διαφορά, νομίζω, και θα την εξηγήσω ειδικά σε σχέση με το Άγιο Πνεύμα. Η Εκκλησία του Χριστού είναι που δίνει χάρη στους ανθρώπους· και στη Δύση, όταν η Ρώμη αποσχίσθηκε από αυτή την Εκκλησία, αυτή η Χάρη χάθηκε στην πραγματικότητα (μπορεί κάποιος άνθρωπος να την έβρισκαν περιστασιακά εδώ κι εκεί, αλλά η Εκκλησία τους σαν σύνολο είχε αποκοπεί από την παροχή της Χάριτος). Βλέπω τον σύγχρονο Καθολικισμό σαν μια προσπάθεια να υποκατασταθεί η Χάρη, που έχει χαθεί, από ανθρώπινη ευφυΐα. Γι' αυτό ανάγει τον Πάπα σε αλάθητο, γιατί πρέπει να δώσει μια απάντηση στο ερώτημα, «που είναι η αλήθεια;»

Υπάρχουν κάποιος που κοιτούν την Ορθόδοξη Εκκλησία μας και λένε, «Είναι αδύνατον οι άνθρωποι να βρουν αλήθεια εκεί. Λέτε ότι δεν πιστεύετε σε κανέναν πάπα ή επίσκοπο, κι έτσι δεν υπάρχει εγγύηση· δεν πιστεύετε στη Γραφή, όπως θα έκαναν οι Προτεστάντες, που λένε ότι η Γραφή είναι ο απολύτως αλάθητος λόγος του Θεού. Αν έχετε μια διαμάχη, ποιος θα πει την τελευταία λέξη: «Κι εμείς λέμε ότι το Άγιο Πνεύμα θα αποκαλύψει τον εαυτό Του. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα όταν οι επίσκοποι συνέρχονται σε Σύνοδο, αλλά ακόμα και τότε μπορεί να υπάρξει ψευδοσύνοδος. Κάποιος μπορεί τότε να πει, «Δεν υπάρχει ελπίδα!» Αλλά εμείς λέμε ότι το Άγιο Πνεύμα καθοδηγεί την Εκκλησία, και γι' αυτό δεν θα την προδώσει. Αν δεν νιώθετε ότι είναι έτσι, τότε επινοείτε πράγματα όπως το να κάνετε τη Βίβλο αλάθητη, ή να κάνετε τον Πάπα αλάθητο. Επίσης, μπορείτε να κάνετε τα Ορθόδοξα πράγματα ένα είδος «νόμου» - όπως έκαναν οι Ρωμαιοκαθολικοί – έτσι ώστε όλα να είναι λεπτομερώς καθορισμένα: αν παραβείς αυτόν το νόμο πας στον εξομολόγο σου, σου βάζει μια ποινή έτσι κι έτσι, και είσαι πάλι «τακτοποιημένος». Η Ορθοδοξία δεν έχει τέτοια θεώρηση· από αυτή την οπτική προήλθε όλη η ιδέα των αφέσεων, που είναι μια τελείως νομικίστικη διαστρέβλωση της έννοιας της μετάνοιας: Αν μετανοήσεις, όπως ο

ληστής πάνω στο σταυρό, μπορείς να σωθείς την ίδια στιγμή. Η Ορθοδοξία δίνει πάντα έμφαση στην πνευματική πλευρά της σχέσης της ψυχής ενός ανθρώπου με το Θεό· και όλα τα μυστήρια και η πειθαρχία της Εκκλησίας είναι μόνο μέσα για να τοποθετήσει κανείς την ψυχή του σωστά απέναντι στο Θεό: αυτό είναι το πλήρωμα της Πίστης μας. Στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, μέχρι πολύ πρόσφατα που τα πράγματα άρχισαν να διαλύονται, η έμφαση ήταν περισσότερο στο να υπακούς ένα ολόκληρο σύνολο κανόνων και από αυτό να είσαι «εντάξει» με το Θεό με μια νομικίστικη έννοια, πράγμα που είναι ένα υποκατάστατο του Αγίου Πνεύματος.

Ε: Θα μπορούσατε να πείτε κάτι ειδικά για τον Αγγλικανισμό, γιατί υπάρχει μια βέβαιη ομοιότητα ανάμεσα σ' αυτόν και σ' αυτό που είπατε εσείς για τους Ρωμαιοκαθολικούς, που λένε ότι ο Πάπας είναι αλάθητος, και τους Προτεστάντες, που λένε ότι η Βίβλος είναι αλάθητη. Βλέπω ότι ο Αγγλικανισμός είναι στη λογική του να προσπαθείς να εξισορροπήσεις αυτές τις δύο οπτικές, παρ' ότι καταλαβαίνω ότι μπορείτε να πείτε πως, ιστορικά, είναι μια αποκοπή από την αρχαία Εκκλησία.

Α: Σε πολλές περιπτώσεις, οι Αγγλικανοί προσπαθούν σκληρά, αλλά αρχίζουν από τόσο μακριά... Όταν έρχεσαι στο Θεό, δεν μπορείς μόνο να «καταστρώνεις σχέδιο» ή να «επινοείς ένα σύστημα»: πρέπει να έρθεις σε ζωντανή επαφή με τη χάρη Του. Γι' αυτό η απάντηση για τον Αγγλικανισμό είναι να έρθει σε επαφή με την Εκκλησία.

Ε: Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει ακόμα τη νηστεία και όλες τις παλιές παραδόσεις σχετικά με τη Μεγάλη Σαρακοστή;

Α: Ναι, υπάρχει μια καθορισμένη τάξη νηστειών, όπως ακριβώς την αρχαία εποχή. Αυτό ξεκινά από πολύ παλιά στην ιστορία της Εκκλησίας. Ξέρουμε από τη «Διδαχή των δώδεκα Αποστόλων» ότι τον πρώτο αιώνα υπήρχε νηστεία τις Τετάρτες και τις Παρασκευές.

Ε: Χθες βράδυ δώσατε μια διάλεξη για την Αποκάλυψη. Μπορείτε να μας κάνετε μια σύντομη σύνοψή της;

Α: Εξέταξα περιστατικά που συμβαίνουν σήμερα ως σημεία του τέλους, και ποια θα 'πρεπε να είναι η χριστιανική μας στάση κοντά στο τέλος. Δεν θα 'πρεπε να μετράμε τα χρόνια ή να υπολογίζουμε ποιος είναι ο «βασιλιάς του Νότου», ο «βασιλιάς του Βορρά» κ.ο.κ., αλλά να πηγαίνουμε πιο βαθιά. Όλοι οι πρώτοι Απόστολοι έγραφαν στις επιστολές τους για την αναγκαιότητα του να σκεπτόμαστε ότι ο Χριστός είναι κοντά, για να προετοιμαζόμαστε, όντες πρώτα απ' όλα πνευματικά έτοιμοι. Αν είμαστε σ' αυτή την κατάσταση της προσμονής του να έρθει ο Χριστός σε μας με μια πνευματική έννοια, είτε στις ψυχές μας μέσω της χάρης είτε στον καιρό του θανάτου μας, τότε το ερώτημα, πότε πρόκειται να έρθει σωματικά σ' αυτή τη γη στο τέλος του κόσμου, δεν θα μας αναστατώνει σε τέτοια έκταση ώστε να προσχωρούμε σε κάποια νέα αίρεση που πηγαίνει στην κορυφή ενός βουνού και περιμένει να έρθει η ημέρα της Κρίσεως. Δεν γνωρίζουμε την ημέρα και την ώρα· η κύρια προτεραιότητα είναι η πνευματική προετοιμασία.

Πάντως οι καιροί μας βρίθουν τόσο πολύ από αυτά που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «αποκαλυπτικά» γεγονότα, που θα έπρεπε να είμαστε καλά πληροφορημένοι γι' αυτά. Ο Κύριός μας λέει ότι, παρ' ότι δεν γνωρίζουμε τη μέρα και την ώρα, πρέπει να πάρουμε παράδειγμα από τη συκιά, που όταν πρασινίζουν τα φύλλα της ξέρουμε ότι το καλοκαίρι είναι κοντά. Παρομοίως, όταν όλα αυτά τα φαινόμενα αρχίζουν να συμβαίνουν, - όταν υπάρξει η δυνατότητα να δημιουργηθεί μια παγκόσμια κυβέρνηση, όταν το Ευαγγέλιο κηρυχθεί σε όλα τα έθνη, όταν δημιουργούνται τόσα πολλά πνευματικά ρεύματα τα οποία είναι τόσο οφθαλμοφανώς απατηλά, - υπάρχουν καθαρά σημεία ότι κάτι βαρυσήμαντο πρόκειται να συμβεί, και είναι πολύ πιθανώς συνδεδεμένα με το τέλος του κόσμου.

Με σκοπό να είμαστε πνευματικά προετοιμασμένοι γι' αυτά, είναι πολύ διδακτικό για μας να διαβάζουμε σχετικά με το τι συμβαίνει στους ανθρώπους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Τέτοια

περιστατικά μας δείχνουν πως, ότι κι αν γίνει, - ακόμα κι αν είμαστε κάτω από την εξουσία του ίδιου του Αντιχρίστου και μας βάλουν φυλακή, μπορούμε να επιβιώσουμε γιατί έχουμε το Χριστό. Οι ζωές των μαρτύρων ήταν πάντα μια πηγή εκπαίδευσης και διαπαιδαγώγησης, και άνθρωποι, για τους οποίους μπορούμε να μάθουμε, γίνονται ακόμα και σήμερα μάρτυρες.

ΚΑΤΟΠΙΝ

Έτσι τέλειωσε η ομιλία του π. Σεραφείμ. Σε διάστημα λιγότερο από δύο χρόνια μετά, πέθαινε σ' ένα νοσοκομείο. Μέσα στο βαθύ πόνο της τελικής του ασθένειας, η ουράνια βασιλεία για την οποία προετοιμαζόταν για τόσον πολύ καιρό, έγινε πιο κοντινή και χειροπιαστή. Ο Θεός, που κάποτε εκπλήρωσε το βασανιστικό του πόθο για υπερβατική αλήθεια, που τον έκαιγε ολόκληρο, τον παρηγορούσε τώρα με αθέατους τρόπους. Ανήμπορος να μιλήσει, ατένιζε μονάχα στον ουρανό, ενώ δάκρυα κυλούσαν απ' τα μάτια του. Μια φορά προσπάθησε να πει στον αδελφό πουμόναζαν μαζί για μια αποκάλυψη, που είχε λάβει την ώρα της δοκιμασίας του, αλλά το σώμα του, που πέθαινε, δεν του το επέτρεψε. Όταν η ψυχή του ελευθερώθηκε τελικά από το σώμα του, το πρόσωπό του έγινε ακτινοβόλο και ειρηνικό και στο στόμα του σχηματίστηκε φυσικά ένα απαλό χαμόγελο. Αυτοί που τον είδαν στο φέρετρό του, έγιναν αυτόπτες μάρτυρες της ήρεμης χαράς που περιμένει αυτούς, των οποίων οι καρδιές είναι δεκτικές στην αποκάλυψη του Θεού.

«Εάν ο σπόρος του σιταριού δεν πέσει στη γη και πεθάνει, μένει αυτός μόνος, εάν όμως πεθάνει, φέρνει πολύ καρπό» (Ιω. 12:24). Με το θάνατο του π. Σεραφείμ, φυτεύτηκε ένας σπόρος που δεν έπαψε να φέρνει πολύ καρπό στις ζωές των αναζητητών του Θεού στο Δυτικό κόσμο. Μέσω της συνεχιζόμενης έκδοσης των συγγραμμάτων του, η καθολική του σπουδαιότητα έχει βαθμιαία γίνει πιο εμφανής. Παρ' ότι ήταν πραγματικά ένας εκπρόσωπος της Ορθοδοξίας, απείχε πολύ από το να είναι ένας από τους πολλούς έξυπνους «ερμηνευτές» των διαφόρων όψεων της χριστιανικής παράδοσης. Περισσότερο ήταν μια ζωντανή, ανθρώπινη γέφυρα μεταξύ του μοντέρνου, ξεριζωμένου Δυτικού ανθρώπου και της πληρότητας της αλήθειας. Η απόκτηση αυτής της αλήθειας, όπως είπε, δεν απαιτεί υψηλή κατάσταση συνειδητότητας, (Σ. Μτφ. ο όρος αυτός συνηθίζεται στο χώρο της «Νέας Εποχής») αλλά μόνο μια καρδιά που αγαπά κι έχει γίνει *συντετριμμένη και τεταπεινωμένη* (Ψαλμ. 50:17) μέσω του πόνου. Έχοντας λάβει από τον π. Σεραφείμ τη ζωτική μεταβίβαση της αρχαίας χριστιανικής σοφίας, είθε ακόμα περισσότερες καρδιές που αγαπούν ν' αρχίσουν να φλέγονται για την αλήθεια, και είθε να τη βρουν στο Πρόσωπο του ζώντος Χριστού.